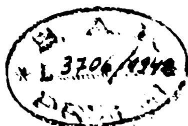
SCRIITORII ROMÂNI
CONTEMPORANI

EUSEBIU CAMILAR

CORDUN

roman

FUNDAȚIA REGALĂ PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

CORDUN

S'AU TRAS DIN ACEASTĂ CARTE, PE HÂRTIE VIDALON, DOUĂZECI ŞI ŞASE DE EXEMPLARE NEPUSE ÎN COMERŢ, NUMEROTATE DELA 1 LA 26.

EUSEBIU CAMILAR

CORDUN

FUNDAȚIA REGALĂ PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ
BUCUREȘTI, 1942

PARTEA I

OAMENI, LOCURI, ÎNTÂMPLĂRI

I

In sat la noi s'au petrecut atâtea... Acele întâmplări s'au dus de mult. Inchid ochii. Dacă aş întinde mâna, aş putea pipăi întâmplările de-atunci.

Văd pe prispa casei noastre cu streşini joase soldaţi bând ceai şi vudcă. S'au perindat aşa de mulţi pe prispa casei noastre... Veneau, poposeau şi plecau iar, cine ştie unde...

Văd între prunii grădinii şi în jurul mărului celui mare cai şi tunuri. Şi atâtea chipuri mi s'au şters din amintiri... Ce s'or fi făcut, oare, acele chipuri?

Eu am crescut mare. Prunii i-a scos din rădăcini tata după ce s'a întors din America. Mărul cel mare a îmbătrânit. Câinii i-am înmormântat pe rând în luncuţa din fundul grădinii peste care apele primăverii au trecut de douăzeci de ori de atunci...

Pe mine m'au sărutat mângâindu-mă oameni străini cu mustăţi aspre, îmbrăcaţi în straie cenuşii. Poate eu le aminteam de vreun copil de-al lor, lăsat undeva peste hotare, la miezul nopţii...

Pe atunci păşteam gâştele. Şi-mi era drag acest păstorit al copilăriei. Bobocii plutind pe pârâu îi văd in amintire ca pe nişte mici corăbioare de lumină.

Uneori venea părăul mare.

Uite, şi acum dacă s'ar putea, mi-aş lepăda straiele târgului, aş dărui cuiva sfertul meu de veac şi m'aş întoarce, înapoi la părăul satului.

Odată s'a zvonit în sat la noi despre sfârşitul lumii.

Păsări cu clonţuri de fier vor trece peste lume întunecând soarele când va ajunge la amiază. Oamenii să se pregătească de ducă. In codri. Sau încotro i-or duce ochii.

Femeile vorbeau la garduri. Unele plângeau. Altele îşi sărutau copiii pomenind despre bărbaţii lor care nu mai dau semne de nicăiri. Dela miazănoapte veneau vuiete lungi. Băteau tunurile.

In ziua sorocită pierderii, mama ne-a adunat pe toţi şapte:

— Dragii mamii, dragi...

Soldaţii stăteau nepăsători pe prispă bând ceai şi vudcă. Soarele a trecut de creasta amiezii. Cei fugiţi în păduri s'au întors.

Nu ştiu de ce când eşti chinuit de-o aşteptare îţi petreci ziua pe afară. Numai pe afară. Tot satul şi-a petrecut ziua aceea în ogrăzi şi pe la răscruci. După amiază am intrat în casă. Şi parcă pentru întâia oară aş fi văzut încăperea casei noastre. Aşteptarea înstrăinează. Te duce undeva tare departe, pe tărâmul de unde aştepţi să vie carele întâmplării.

Lumea s'a liniştit. Unii băteau mătănii.

— Mulţumim, Ţie, Doamne, că te mai înduri să ne laşi sub soare...

Mama a plâns. Şi noi toţi şapte am plâns cu dânsa. Soarele coborîse dincolo de streşini. Incă un sfert de cale şi săruta marginile pământului. Prin ogradă umblau gâştile albe şi noi în cămăşuici albe printre ele. Ruşii cântau pe prispă.

...Patru păsări negre au apărut deasupra satului zbârnâind. Ruşii s'au ridicat în picioare sub ocrotirea streşinilor.

Erau aeroplane duşmane.

Lumea nu s'a sfârşit în ziua aceea. Pasările negre s'au rotit de câteva ori peste satul nostru, pornind inapoi pe căile văzduhului, spre răsărit...

* * *

Isac şi Iacob sunt pentru mine cei din urmă ruşi care s'au dus din sat dela noi. Isac era bătrân. Purta barbă. Era mic şi pururi tăcea. Acum îl văd parcă mai bine decât atunci. Era bătrân ca moşu Tuhai pe care din cauza bătrâneţii nu-l luaseră la război. Lângă el, eu, cel mai liniştit copil al casei, mă simţeam bine.

Iacob era tânăr, înalt, cu faţa albă. Ca şi Isac, vorbea puţin. Merindea lor ostăşească era totdeauna săracă. Mama îmi făcea semn să nu iau dela dânşii pâine. Mamei îi era milă de dânşii.

Nu ştiu cum li s'au încrucişat drumurile întâlnindu-i pe amândoi cu nume din sfânta Scriptură. Poate erau tată şi fecior; poate s'au întâlnit săpând tranşee şi nu s'au mai despărţit, văzând în întâlnirea numelor lor un semn ceresc.

Isac mă lua adesea pe genuchi şi-mi vorbea în limba lui. Imi vorbea ceasuri întregi arătându-mi ceva peste case, peste dealuri, peste depărtări... Şi i se umezeau ochii.

Mai este încă undeva pe acasă bidonul de sticlă verde pe care mi l-a dat într'o zi bătrânul Isac. L-am umplut cu apă, l-am legat cu o aţă şi mi l-am pus la şold. Nu ştiu cum, din clipa aceea am simţit în mine urcând un val de măreţie. Niciunul dintre paznicii corăbioarelor din lunca de atunci n'avea la şold bidon de sticlă verde...

...La fel cu Isac și Iacob pot fi și eu, mâine, cândva. Luat dela prispa mea voi fi dus peste întinderi și ape. Pe genuchi cu vreun copil al necunoscutului voi vorbi despre patria mea...

Isac și Iacob s'au dus dela noi din sat acum douăzeci de ani.

Eu i-am iubit pe amândoi. Eram învățat să-i văd pe prispă tăcând.

Ieșind pe portiță s'au uitat în urmă la toți ai noștri rămași dinaintea ușii. Mama a spus:

— Cine știe unde se duc...

Eu am plâns mult. Mama și-a amintit sticla verde. A luat-o repede din cuiul de lângă fereastră:

— Du-i-o. Trebuie să dea seamă de ea împăratului. Fugi și ajunge-i...

Am luat bidonul de sticlă și am ieșit în drum. Isac și Iacob nu se mai vedeau. Trecuseră după răscrucea dela podul școlii, acolo unde văd acum în vacanță luna răsărind după plopi.

In poarta țarinii Isac și Iacob se opriseră să privească zările. Isac ținea mâna întinsă spre zări: Acolo. Da. Intr'acolo...

Ispiteau depărtările răsăritului după care era țara căminului lor.

Acolo...

Mi-au simțit pașii. Alergam cu capul gol, în cămășuică albă, descins, desculț. S'au întors spre mine.

— Na... le-am spus întinzându-le bidonul de sticlă verde. Au zâmbit amândoi. Poate cu multă durere. Nu înțelegeam multe pe atunci. Au făcut semn că nu le trebuie. Că mi-l lasă mie.

M'au sărutat și s'au dus. Pe drumul vânăt au coborît spre lunca râului nostru, printre holde, spre răsărit.

Din ziua aceea ograda mi s'a părut pustie. Bobocii au crescut mari. Le-a căzut pe nesimțite lumina din puf...

II

In timpul războiului la noi în casă ardea lampa toată noaptea. Noi copiii ne culcam de vreme pe cuptor. Mama torcea până târziu. Când cântau cocoșii de miezul nopții, punea furca sub grindă. In vatră punea lampa aprinsă. Sub căpătâi își punea, deagata, toporul. Apoi se culca șoptind numele Tatălui și-al Fiului...

Se topeau omăturile. Noaptea cădeau ploi mari. Prin sat umblau niște oameni care cercau ușile.

Cu o noapte mai înainte oamenii aceia umblaseră la ușa unui vecin. Au mârâit câinii și mama l-a trezit pe Alecu.

— Tu stăi treaz. Dacă vin și la noi, toporu-i aici...

Ne-am trezit pe rând. Mama a scos lampa din vatră. Dârdâiam de spaimă, cu genuchii la gură. In casă era frig. Focul se stinsese de mult. N'aveam perdele la ferești. Mama ședea pe marginea patului. Deodată, a spus:

— Parcă se uită cineva pe fereastră...

S'au auzit venind din grădină pași prin glod.

— Sunt mai mulți, a spus mama. Stați acolo...

Unul dintre noi a țipat. Prin ogradă pașii treceau din grădină spre poartă ca atunci când umblă vitele ieșite din grajd noaptea.

— Poate s'au deslegat vitele, a spus mama. Mă duc să văd.

Noi am țipat:

— Nu ieși afară...

Alecu i-a spus:

— N'ai grijă. Le-am legat eu bine...

Până ce s'a făcut ziuă albă mama a stat pe marginea patului și noi cu genuchii la gură am dârdâit pe cuptor.

In ogradă la noi se vedeau, a doua zi, urme de ciubote.

* * *

Mama a pus furca sub grindă şi s'a culcat după ce a suflat în lampă. Trecuseră câteva nopți. O vecină a sfătuit-o:

— Stinge, noaptea, lampa. Să nu se vadă de afară.

Mama, trudită, a adormit repede. Peste zi tăiase butuci în pădure. Auzind răsuflarea mamei m'a cuprins frigul. Toți dorm...

Ghemuit lângă Alecu, am adormit și eu. Răcnetul mamei ne-a svârlit pe toți în picioare, pălindu-ne cu frunțile de grindă. In casă se auzeau pași și șopote. Cineva s'a lovit de dulap răsturnând o oală. S'a aprins un chibrit. Şi am zărit-o pe mama cu gura căscată, cu toporul ridicat.

După aceea șopote, pași mulți în tindă. Ușile au rămas deschise larg. De afară a intrat frigul.

— Aprinde lampa... a țipat unul și ne-am dat toți pe plâns în gura mare.

La gard a strigat cineva. Moşu' Potop ne auzise plângând:

— Ce-i acolo, Natalița? a întrebat moşu' Potop peste gard.

Mama a aprins lampa și a ieşit afară.

— Uite, se văd urmele... spunea mama la colțul casei.

Când s'a întors în casă ne-a spus:

— De s'ar sfârși nopțile astea odată...

A doua zi intră în sat oștire multă. Ducându-mă cu copiii în câmp am văzut pe malul pârâului trei oameni spânzurați de răchiți. Am dat fuga acasă. Pe şosea veneau mereu oştiri.

Sora cea mai mare vorbea cu mama:

— Au fost prinşi cei care umblau pe la uşi. I-au spânzurat.

— I-am văzut acum, cu limbile scoase, am strigat eu cu fudulie; unul are barbă...

— Săracii oameni, a oftat mama; cine ştie de unde erau...

III

Intr'o seară de iarnă, cu strigăte sub fereşti, la noi în casă a intrat un om. Avea la mustăţi ciucuri de gheaţă. Pe cap, un comanac verde. S'a oprit în prag şi ne-a privit. Mirosea a rachiu.

— Ioane... Bine c'ai venit... a ţipat mama.

Omul necunoscut a întrebat:

— Ce mai faci, Nataliţă?

— Uite copiii, Ioane...

— Ce mai fac vitele, Nataliţă?...

Tata ne-a sărutat. Mama ne arăta pe rând:

— Uite, asta-i Catrina... ista-i Alecu... asta-i Saveta...

Două săptămâni tata ne-a îngăduit copilăria. După aceea a pus sub vatră o nuia. Pe mine m'a bătut cel dintâi.

Toţi cei întorşi din America aveau bani. Cumpărau pământ. Cât mai mult pământ. Işi clădeau case. Tata n'a adus bani din America. Unii spuneau că tata bea prea mult. De aceea n'a adus bani.

Mama îl sfădea câteodată:

— Numai tu n'ai adus bani. Cu ce-o să ne măritâm fetele? Ai pierdut opt ani de pomană...

Tata a avut multe pe inimă. Nu râdea niciodată. Şi se întorcea totdeauna beat dela târg. Ii părea rău după America. Acum ştiu de ce bea tata aşa des.

Dela cea dintâi bàtaie mi-a fost ciudă pe dânsul.

La ce-a venit omul acesta în casa noastră?

Pe noi ne-a crescut mama. Şi o iubeam pe mama. Ea ne ocrotea.

— Ii înveţi cu nărav, spunea tata; treaba ta...

Intr'o noapte a venit beat dela crâşmă. Afară ploua. Ii curgea apa de pe pălăria pleoştită. Cumpănindu-se, ne privea cu ochii rătăciţi. Ne-a suduit de Dumnezeu.

Mama l-a întrebat despre banii pe care îi băuse.

— Care bani? se răsti tata.

— Acei pe care i-ai băut...

Tata a ieşit în tindă şi s'a întors cu toporul.

— Te omor...

Mama a răcnit. Noi ne-am strâns în jurul ei.

— Ce vrei dela mama? Las-o pe mama...

— Scârnăvii...

Atâtea ne-a spus şi a ieşit. Am auzit zgomotul surd al toporului aruncat pe pământul din tindă. Apoi uşa de afară. Ochii holbaţi s'au împăienjenit. Am plâns şi-am adormit unul lângă altul pe pat. Nimeni n'a mâncat în seara aceea.

Târziu, m'am trezit. La lumina slabă a lămpii mama sfătuia cu sora cea mai mare:

— Ii ud până la piele, spunea mama. L-am aduce în casă. Nu se poate ţine pe picioare.

In noaptea aceea mama n'a dormit în casă. A stat pe prispă lângă tata.

Dimineaţa avea ochii înroşiţi de plâns.

* * *

Nu pricepeam bine. Auzisem numai că tata s'a îmbolnăvit de-o boală care umple şi pe alţii. Tifos. Trebuia să-l ia jandarmii. Mama l-a ascuns în podu-şurii în fân.

— Nu-i acasă, spunea mama. Li dus la coasă, pe lângă apa Jijiei, în Moldova.

Boala a ţinut mult. Toată vara.

Intr'o zi culegeam mere. M'am suit in podu-şurii cu sânul plin s'ascund merele în fân. Am dat peste bârlogul tatei. M'a cuprins spaima. Am coborît repede scara.

Apoi a venit o toamnă cu ploi mărunte. Cu asfinţituri roşii...

* * *

M'am întâlnit cu tata în poartă. Se sprijinea în cârjă. Era slab. Tare slab era tata atunci. Veneam de pe drumuri.

— Da' tu de unde vii? mă întrebă tata.

M'am strecurat printre el şi stâlpul porţii pândindu-i braţul care ţinea cârja.

— Vin de pe drumuri, i-am răspuns, după ce m'am văzut în largul ogrăzii.

Peste păduri treceau neguri. Se târau peste vârfuri.

— Măi, ia secera. Du-te şi taie păpuşoi la Podu-Rusului. Numai de cel mai copt. Eu vin în urmă cu carul.

Din spre dealul târgului veneau neguri atârnând din cer până în pământ. S'auzeau vuiete de pietre de moară: Veneau apele mari.

Am tăiat câteva braţuri de păpuşoi. Copţi şi verzi, la un loc. Ascultam cum vuiesc malurile prăbuşindu-se în apele râului, aproape, după ogoare.

Roţile carului m'au trezit. Venea tata. I-am ieşit înainte cu secera în mână. Din spre dealul târgului veneau negurile, atârnând din cer până în pământ.

— Tată, am tăiat păpuşoi. Vine ploaie mare. O să ne apuce aici...

Tata mi-a spus:

— Ţine vitele de funie. Eu pun păpuşoii în car. Mergem acasă. Vine noaptea...

Şi a intrat în ogor.

După aceea, am ştiut. Primul pumn între coaste mi-a adus aminte: trebuiau tăiaţi numai păpuşoi copţi...

Tata avea în car o leucă găsită pe drum. Când a luat-o din car, eu am început să fug. Tata sudui:

— Golanule... Te prind eu...

Aproape, după ogoare, clocoteau apele mari. Pe lângă pârâu eu alergam spre ape.

— Mă duc să mă înnec, am strigat.

Şi alergam spre ape. Tata răcnea după mine:

— Măăă...

Nu ştiu cum s'a întâmplat. Când m'am desmeticit tata îmi săruta obrajii şi eu plângeam în hohote.

— Răul tatei, rău... Să nu spui mâne-ta. E şi aşa destul de necăjită...

Negurile s'au năruit pe pământ. In ploaia măruntă ne-a prins noaptea pe drum. Şi tata cânta în car, îndemnând vitele, o doină din tinereţile lui.

Acasă, la lumina focului şi a icoanelor tata zâmbea storcând apa din pălărie.

In seara aceea m'am împrietenit cu tata.

IV

Este în ţarină la noi o ploştină neagră între două dealuri. Se spun multe în sat la noi despre ploştina asta.

Dincolo de drumul care duce la târg e moşia popilor. Câţi ani vor fi fiind dela întâmplarea asta, nu poate şti nimeni. Poate pe vremea când satul era încă pe malul râului, poate mai demult.

Un fecior de popă ara într'o zi pe moşie. Era frumos şi tânăr feciorul popii. Abia îi răsărea mustaţa. Ducea plugul de coarne îndemnând caii. Cine ştie din ce pricină s'au speriat dobitoacele, că au luat-o razna, nechezând, spre sărătura neagră.

Feciorul popii din fugă a încălecat pe cel mai nărăvaş să-i oprească.

Şi se zice că ploştina neagră a înghiţit pe feciorul popii cu tot, cu cai şi cu plug.

De multe ori în clocotul negru ies deasupra ciolane de vită. Noi, copiii, cu sufletul la gură, implântam beţe acolo în ochiul întunecat să-i ispitim adâncimea.

Se spune că acolo e scufundat un sat întreg, cu oameni cu tot. Uneori s'aud în adânc clopotele satului scufundat, strigăte spăimântate de cocoşi şi plânsete.

Cine se opreşte s'asculte, cade mort pe loc.

De aceea poate, trecătorii din partea locului întârziaţi în ţarină sau venind noaptea dela târg, când ajung în dreptul sărăturii, grăbesc paşii făcând cruce cu limba, pe cerul gurii.

Pe vremea când treceau Turcii şi Tătarii pe la noi s'ar fi scufundat aici o întreagă oştire urmărită de Voevodul dela Suceava.

Numai câţiva ar fi rămas, rătăcind prin codri. (...Pe la noi au fost demult codri întunecaţi de fag. Acum nu mai sunt. Târgul i-a fulgerat cu ferăstrăul. Au rămas dealurile pleşuve. Bălţile cu trestii au secat. Ţarina satului nostru e din an în an mai săracă...).

Prin codrii de altă dată cei câţiva păgâni au rătăcit o bucată de vreme. Până s'au oprit sub o streaşină şi au prins rădăcini.

In patria lor din răsărit mânau cămilele. Tot cu cămilele au venit şi pe la noi, aduşi de semilună. Băştinaşii le-au zis «cămilari». S'au înrudit cu oamenii şi cu pământul. Acei păgâni au fost străbunii mei.

Pe vremea copilăriei am găsit pe marginea ploştinei un arc. Alţi copii au găsit vârfuri de săgeată.

Ştiu că am pus arcul acasă între parii gardului, sub trandafiri.

Alecu l-a dus la fierar şi a făcut dintr'însul o cange pentru scos ciuturile căzute în fundul fântânilor.

Am avut mulţi ani cangea aceea. Apoi a împrumutat-o mama unui vecin şi i s'a pierdut urma.

V

Tata era mânios. A înjugat vitele şi a ieşit pe poartă cu carul. Mi-a spus:

— Inchide poarta şi haidem în pădure.

Eram băiat mare acum. Citeam, pe prispă, o carte. Zile de vacanţă mare.

Am închis poarta şi am luat-o în urma carului. In dreptul crâşmei tata s'a oprit.

— Ţine vitele. Am treabă.

Când a ieşit din crâşmă, mirosea a ţuică.

— Haidem...

Tot la deal, printre dealuri. Am încărcat lemnele. Era căldură înăbuşitoare în codru. Bâzâiau muşte rele. Vitele se zbăteau în funie.

— Li-i sete câinilor, a spus tata. Du-le, de vale, la apă.

Când le-am luat de funie, gâza neagră le-a împuns. Şi s'au pierdut în stufişuri cu cozile ridicate.

— Fugi după ele, ce stai? se răsti tata.

Le-am ajuns în întunecimea de bolţi, la izvor. Mă priveau ca şi cum mi-ar fi spus: « lasă-ne la răcoare... ».

Peste măguri a răsunat chemarea tatei. Eu am chiuit din vale.

Tata s'a coborît printre goruni. Avea în mână o nuia groasă.

—Mânca-v'ar câinii...

Şi legând vitele de un copac, începu să le bată. Eu şedeam cu picioarele până la genuchi în izvor. M'a cuprins mila.

— Tată, nu le bate...

— Tu să taci din gură... se răsti tata.

Sub bolţile întunecate vitele frământau din picioare uitându-se ponciş la omul care le bătea...

Apoi, tot la vale printre dealuri, ne-am întors acasă. In răcoarea grajdului m'am apropiat de vite. Le-am mângâiat, mi-au lins mâinile.

— Da' tu ce stai aici? mă întrebă tata din pragul grajdului. Hai să descărcăm lemnele...

— Tată, de ce baţi vitele? Nu ţi-i milă?

Şi i-am mărturisit credinţa în cele şapte vieţi. Poate în vitele noastre trăieşte sufletul cuiva, al vreunui om. Uite, ce ochi buni au vitele noastre. Parcă s'ar ruga de iertare. Parc'ar vrea să spună ceva în grai omenesc...

Tata s'a uitat la mine chiorâş:

— Măi, te-a prostit târgul. Hai să descărcăm lemnele.

M'a spus mamei, fraţilor, surorilor. M'au râs pe rând, spălându-şi mâinile.

Ne aştepta în tindă cina cu aburi acri.

VI

Fratele meu cel mai mic era slab şi închircit. Avea ochii albaştri, spălăciţi. Tuşea cu sânge. Copiii din vecini îl ocoleau. Pentrucă nu puteau alerga ca dânşii. Nu putea sări peste părău.

Uneori privea din portiţă la deal şi la vale ca la o lume pe care o vedea întâia oară. Copiii de pe poduri azvârleau în el cu pietre strigându-i:

— Inchircitule...

Şi scoteau limba.

Mandache nu le spunea nimic. Tuşea. Stupea sânge şi mama îl mângâia:

— Dragul mamii. Nu-i nimic. Aşa-s copiii dracului...

In ziua aceea de vară sub prunii din grădină mama şi surorile meliţau cânepă. Eu şi Mandache făceam semne cu degetele pe o albie de pârâu proaspăt secată — în luncuţă. Eram plini de mâl până la coate. Ta-ca... ta-ca... se auzeau meliţele sub pruni. O soră cânta.

Mandache m'a apucat de mână:

— Bădiţă, uite...

Pe albie luneca spre noi un şarpe negru. L-am prins pe Mandache de mânecă şi prin păpuşoi — la fugă.

— Şarpele... Vine şarpele... striga Mandache.

S'a împiedecat şi-a căzut sub nuc.

Mama, când a aşezat acolo meliţoiul, a trebuit să taie câţiva prunişori groşi ca degetul. Au rămas aşchii. Când l-a ridicat mama — din pieptul lui Mandache curgea sânge. Căzuse cu pieptul în aşchii.

In jurul lui, surorile cu fuioarele în mâini.

La popa locuia un doftor rus. Chemat în grabă, a venit la noi. Mandache zăcea pe prispă. Una dintre surori îi pusese pe rană ţărână săpată în grabă cu degetele, de sub gard.

Mandache a zăcut mult. Se făcea din zi în zi mai închircit. Bolea pe prispă. Copiii din vecini se uitau prin gard. Unii spuneau:

— Are să moară închircitul...

Când a prins să îmble, mama i-a adus din târg o hăinuţă nemţească. Mandache s'a bucurat şi a îmbrăcat-o. O soră a spus în prag:

— Seamănă cu feciorul popii...

Cu mâinile în buzunăraşe, Mandache a ieşit în poartă. L-am auzit ţipând. Apoi a venit fuga, cu obrajii plini de sânge. La prag a căzut.

— Mi-a tras cu piatra... a spus încet Mandache.

— Copiii dracului... a ţipat mama, smulgându-şi părul.

Mandache, de frică să nu-i ia unul dintre noi hăinuţa, umbla ziua îmbrăcat cu ea şi noaptea şi-o punea sub pernă. Cum se trezea dimineaţa, întâi pipăia căpătâiul.

Eu i-am spus într'o zi:

— Mandache, dă-mi-o numai odată...

— Incaltea tu n'ai... mi-a spus el încheindu-şi bumbii cu chipul împăratului dela Viana. Şi se lăuda:

— Incaltea tu nu stupeşti sânge. Dac'ai stupi, ţi-ar cumpăra şi ţie, mama, una...

Mama săpa lut galben în fundul grădinii. Se pregătea să ungă prispa. Ceilalţi erau în ţarină.

Eu m'am repezit la Mandache, l-am trântit la pământ şi l-am desbrăcat de hăinuţă. Ca să nu ţipe, i-am tras cu pumnul peste gură. Imbrăcându-mă din fugă, am ieşit în drum. Fugeam spre podul şcolii. Când m'am oprit şi m'am uitat în urmă, Mandache alerga după mine. Dar el nu putea ţine mult la fugă. Făcea câţiva paşi şi se oprea să tuşească.

— Dă-mi mântăluţa... striga el printre tuse.

A ieşit mama în drum şi eu de frica ei am început să fug din toate puterile. Inaintea mea, o femeie cu secere.

— Prinde-l Melixino, strigă mama.

Femeia m'a burduşit în şant până ce a venit mama.

M'a desbrăcat de hăinuţă şi i-a dat-o lui Mandache care venea în urmă cu sânge la gură.

— L-ai bătut, blestematule... I-ai tras cu pumnul peste gură şi i-ai crăpat buzele, blestematule... îmi spunea mama.

Pe când mă trăgea de păr, au apărut jandarmii.

— De ce-ţi baţi copilul, lele?...

— Ce-ţi pasă? E al meu. Eu l-am făcut...

— Bine, au spus jandarmii, vei intra la puşcărie. N'ai voie să-ţi baţi copiii.

(Imi era frică de uniforma lor neagră, cu pajuri împărăteşti. De câte ori îi vedeam săream peste gard în ogradă. Până treceau. După aceea mă urcam iar pe gard şi mă uitam, lung, după dânşii).

Au întrebat-o pe mama cum o cheamă şi s'au dus.

— Cinstea voastră golani... a suduit mama în urma lor. Ce vă pasă? Eu i-am făcut, eu mi-i bat...

* * *

Pe uliţa noastră s'a stârnit război între copii.

Mamele se sfădeau la garduri. Se trăgeau de păr la fântâni, la apă.

— Puiţă, să-mi dai pace copilului...

— Târfă, te-ai culcat cu Ruşii...

Murise în vecini un copil. A treia zi măicuţa lui a făcut praznic pentru copii. Dela noi ne-am dus eu cu Mandache.

In jurul mesuţei cu alivenci şi sarmale eram strânşi toţi copiii de pe uliţa noastră. Ne-am ghiontit, s'au spart străchini.

Femeia cu broboadă neagră ne-a trimes pe rând pe la casele noastre.

Când am ieşit eu şi Mandache, prinşi de mână, în drum ne aştepta o ceată de copii cu beţe rupte din garduri. Ne-au lovit peste cap, peste ochi, peste mâini. Apoi au fugit de frica ţipetelor noastre.

Nu mult după aceea au intrat în ogradă la noi copiii unei vecine. Erau trei. Ii trimesese mama lor să ceară nu ştiu ce.

La noi acasă, numai eu cu Mandache. Când i-am văzut în mijlocul ogrăzii am dat drumul câinelui din lanţ. Câinele s'a repezit şi i-a muşcat de picioare, le-a rupt cămăşuicile.

La ţipetele lor, au sărit vecinii peste garduri. Seara a venit mama copiilor la noi.

— Nataliţă, să-ţi baţi copiii...

După ce a plecat vecina, mama ne-a spus:

— Bine-aţi făcut... Stropşi-i-ar Maica Domnului...

* * *

Săracul Mandache!... La şcoală l-au bătut învăţătorii cu varga şi cu pumnul.

O doamnă cu ochelari şi cu colţi îl trăgea de urechi. Doamna asta avea un băieţel de seama lui Mandache. Odată trecând pe la noi pe la poartă cu copilul ei de mână, s'a uitat peste gard. Mandache şedea pe prispă ascultând puii de lăstun din cuiburile de sub streşini. Doamna a zis, tare:

— Radule, aici şade închircitul...

A auzit-o mama şi i-a răspuns:

— Târfă, îţi rup gâtul... Căţea dela târg... Scroafă. Să-ţi ardă casa peste plodul tău...

Şi a ieşit în drum cu sapa.

Numai că doamna cu ochelari a intrat repede într'o ogradă...

* * *

Mandache nu s'a mai dus la şcoală. A bolit mult. A horcăit şi într'o noapte de toamnă a murit.

In urma năsăliei, prin dreptul şcolii, mama blestema bocind:

— Mânca-v'ar scândurile patului, ciocoi. Mi-aţi omorît copilul...

Doamna cu ochelari şi cu colţi care ieşise la poartă a intrat repede în ogradă.

Pe deal, la biserică, băteau clopotele. Mama îşi smulgea părul:

— Mânca-v'ar para focului, să vă mănânce...

VII

Oamenii de pe la noi se duc în fiecare vară la coasă. Pe lângă apa Siretului, pe lângă Jijia. Câte trei, când cântă cocoşii de ziuă, pornesc spre răsărit.

Râul îl trec prin vad, suflecându-şi iţarii. Stârnesc sitarii bălţilor. Foarte rar, se ridică speriat câte un bâtlan. Unul dintre cosaşi spune:

— Uite-o pasăre albastră...

Ajung la apa Siretului odată cu soarele.

In vara aceea tata era dus la coasă. După ce-a secerat şi a cosit ţarina lui, s'a dus cu trei tovarăşi, stârnind în zori de zi sitarii.

După câteva zile veni râul mare cuprinzând lunca până la ogoare. Vorbeau bătrânii că râul nostru n'a mai venit niciodată aşa de mare.

Mama mi-a spus îngrijorată:

— Cum va trece tat'tu apele, dacă se întoarce astăzi?

Eram acasă numai eu cu mama. Surorile mari se măritaseră, cea mai mică era argată la târg. Mandache murise cu o toamnă înainte. Alecu era cioban peste apă. Seara, dela marginea satului, mă uitam la focul stânii lui.

Urcându-mă în mărul cel mare am văzut peste sat, peste ţarini, apele mari. O să mă duc să văd apele. Aşa m'am gândit şi am ieşit pe poartă.

Plouase în munţi. Noaptea, pe zarea neagră, se mai vedeau scăpărări. Ploua departe, la miezul nopţii.

In drumul spre luncă am întâlnit un vecin.

— Unde mergi, măi?

— Mă duc să văd apele.

— N'ai de lucru, mi-a răspuns vecinul.

In luncă l-am găsit pe Nicolai. Cu un băţ stârnea puii de iepuri scoşi din culcuşuri de venirea apelor. Incolo, nimeni.

Nicolai şedea pe o insuliţă între nuiele de plop, suflecat până la genuchi, cu băţul în mână. La picioarele lui se zbăteau câţiva puişori pe care îi ologise.

— Nicolai, am venit să văd apele. Hai cu mine la maluri.

Treceam prin bălţi printre tufele aplecate de şivoi. Am ajuns la maluri. Apele cuprinseseră şesul din partea cealaltă cu porumbişti şi grâu.

Mai la vale, pe malul înalt, stâna fratelui meu.

— Nicolai, am să trec la Alecu, la stână.

— Eşti nebun. Te înneci. Eu mă duc acasă.

M'am desbrăcat şi am intrat în valuri, lăsând pe mine numai cămaşa de cit. Şivoaiele repezi mă duceau spre matca apelor. Nicolai fugi spre ogoare răcnind:

— Eu nu răspund...

Peste întinderea turbure sclipea soarele în asfinţit. « Cum mă voi întoarce înapoi... » îmi scăpără în minte. Şi înnotam spre o răchită cu crengile pe ape. Creanga s'a rupt şi apele mă purtau spre malul cel înalt care se prăbuşa bubuind.

Am văzut undeva în mine urcând o flacără galbenă. Picioarele au simţit pământ. Slavă Domnului. Trecusem chiar pe sub malul care se prăbuşa...

Mai la vale, un pescar. Il văd lăsând poclăul pe ape şi fugind spre mal. S'a speriat de mine.

Apele turburi m'au zvârlit. Trupul îmi era albastru de frig. Intins pe mal îmi dârdâiau dinţii.

Până la stână, câţiva paşi. Când am ajuns la târlă, strungarul mâna oile la strungă. Alecu se pregătea de mulsoare.

— Măi, tu eşti nebun... Cum ai trecut apele? A murit mama?...

Invelindu-mă într'un cojoc mi-a arătat culcuşul lui de paie.

— Stai aici. Trebuie să mulg...

In spatele stânii, o vale. Alecu mulgea oile. Soarele asfinţea. Veneau nouri dela miezul nopţii. M'am gândit: « Nicolai s'a

dus în sat. Va spune mamei cine știe ce... Și vecinul care m'a întâlnit în câmp...».

Am lăsat cojocul și-am fugit prin vale, apoi tot pe mal, departe, în susul apelor, să trec înapoi.

Inaintea mea pe volburi plutea un acoperiș. Când l-am ajuns, s'a desfăcut troznind din încheieturi.

Răchițile pe malul nostru întindeau crengile ca niște mâini de ajutor...

Pogorîse noaptea. Eu alergam prin păpușoaie. Prin sat, o femeie s'a uitat la mine:

— Cum, tu ești? Nu te-ai înnecat?...

Acasă la noi, lumină în amândouă încăperile. Am deschis portița încet, să nu s'audă. Ușile, deschise larg. Nimeni. Oare unde-i mama? Am ieșit în prag și am strigat.

In grădină foșnea păpușoiul verde. Cineva deschidea cărare prin păpușoi. Era mama. Chemase în lunca noastră din fundul grădinii sufletul fratelui meu mort. Crezuse mama că și eu m'am dus la dânsul, după spusa lui Nicolai.

— Mamă, bate-mă, mamă...

Și rupând un vreasc din gard i l-am întins, rugând-o:

— Bate-mă, mamă...

Și mi-am plecat spinarea.

— Credeam că te-au dus apele... mi-a spus mama luându-mă de mână.

Pe masă, cina se răcise.

VIII

La marginea din spre asfințit a satului nostru, până la garduri, cobora de pe dealuri pădurea. Părții aceleia de sat i se spunea: In Poiană.

Pe vremea războiului, se cuibăriseră acolo bande de hoţi din Moldova şi din sat dela noi.

Dacă treci pădurile, cobori în Mereşti. Spre răsărit, cale de jumătate de ceas pe cărare, ajungi în Racova. Graniţa dintre Moldova şi Cordunul nostru trecea pe lângă Mereşti şi Racova. Cărarea de pe măguri se mai vede şi astăzi. Mereştenii şi Racovenii au pe faţă ceva din întunecimea pădurilor.

Tâlharii ziua stăteau ascunşi în vulpării şi în desimi. Furau vite şi noaptea aprindeau focuri mari lângă o baltă din inima pădurii. Frigeau berbeci. Aduceau rachiu.

Vădanele dela marginea satului se furişau în puterea nopţii spre focuri. Petreceau cu tâlharii până s'auzea strigăt de huhurez la margine. Atunci se furişau care încotro, în întunecimi.

De frica rechiziţiilor oamenii ascundeau vitele în păduri, în văgăuni. Legate în stufişuri rodeau la frunzare.

Tâlharii ştiau ascunzişurile şi deslegau vitele pe când dormeau păzitorii.

Le junghiau cu baionetele sau le trăgeau cu parii între coarne. Şi începea la focuri petrecerea cu carne friptă şi cu vădane.

O fată s'a ţinut de urma tâlharilor. A ajuns la focuri tocmai când vaca ei gemea doborîtă. Unul îi croia pielea cu baioneta. Vaca sufla încă.

Fata a strigat la marginea luminii:

— N'o omorîţi...

* * *

Ploile şi vânturile toamnei au mutat petrecerea tâlharilor dela focuri la bordeiele vădanelor, în Poiană. Cu rândul: o

noapte la una. Altă noapte la alta. Erau scripci, cobze şi chiuituri.

Tupilaţi sub garduri, tâlharii pândeau cu rândul: O noapte unii. Altă noapte alţii. Erau Ruşi puţini în sat la noi atunci.

Târziu, într'o noapte, Alecu cu alţi băietani de seama lui se întorceau din pădure. Tăiau lemne adânc în inima tăcerilor. Plecau când se făcea ziuă. Cel care se trezea mai întâi striga la porţile tovarăşilor:

— Haidem, măi... Se face ziuă...

Cu ferăstraiele făcute cerc pe umăr, cu topoarele la subţioară, cu traistele cu merinde, urcau odată cu ziua în inima singurătăţilor.

Tăiau goruni în cântecul ferăstraielor. Când se prăbuşau gorunii, zgomotul cobora peste păduri, până de vale în sat. In ziua aceea a coborît de vreme pâcla. S'a înnoptat repede, pe nesimţite.

— Haidem acasă... au spus îngrijoraţi tăietorii de lemne; o să rătăcim drumul.

Au orbecăit lovindu-se unul de altul şi de copaci.

— Ptiu... Ucigă-te toaca, negură... blestema unul.

Parcă le-ar fi legat cineva ochii. Odată s'au împiedecat de-un butuc. Inaintea lor, licărea jar.

— Lupul... sâsâi unul.

— Foc... răspunse altul. Focul nostru. Am ajuns iar de unde am pornit...

Şi au pornit iar la vale. Undeva cânta un cocoş.

— Auziţi... într'acolo... Cântă cocoşul la bordei la Ilinca Ursului, la margine. Coborîm prin Poiană...

In negură, de vale, cântau cocoşii. Ca într'un adânc... De sub răchiţi i-a întrebat un glas:

— Cine-i?...

— Noi, oameni de treabă. Venim din pădure.

— Păziți-vă drumul, țâncilor...

— Parc'ar fi glasul fratelui meu dezertorul... șopti un flăcău la urechea lui Alecu.

— Și mie mi se pare, i-a răspuns Alecu.

* * *

...Uite, aici petrec tâlharii.

In bordei la Rozolina se auzeau scripci, cobze și chiuituri. Geamurile erau astupate. Parc'ar petrece pe întunerec. Se auzeau dupăituri de ciubote.

Ușa bordeiului da în spre drum. Feciorii ascultau la pârleaz petrecerea tâlharilor. Glasuri de femei chiuiau în bordeiul Rozolinei.

Deodată, ușa s'a deschis larg. O clipă s'a văzut încăperea bordeiului: bărbați cu cușme negre, femei, săltând în zumzetul cobzei. O șapcă rusească.

Ușa s'a închis trântită.

Băietanii au pornit iar la vale, prin râpi. Alecu a rămas în urmă.

— Haide, măi, mai repede... l-au strigat tovarășii.

— Măi, am să vă spun ceva, le-a răspuns Alecu. Când s'a deschis ușa am văzut-o pe soră-mea. Ce caută soră-mea la petrecerea tâlharilor?

— Eu am văzut-o pe mama, a răspuns altul. Parcă cine nu știe că mama se are bine cu un tâlhar din Racova...

* * *

Soră-mea a venit acasă în zori de ziuă. Alecu i-a spus, pe când își încălța opincile:

— Am să te spun tatei, când s'o întoarce din America.

La poartă îl strigau tovarășii:

— Haidem, măi. Se face ziuă...

* * *

In sat la noi primăvara, de ziua Alexiilor, se greablă grădinile și se aprind focuri din movilele de frunzare.

In ziua Alexiilor, în toată copilăria mea, a fost cerul senin.

In primăvara aceea patrulele iscodeau urmele tâlharilor.

Se vorbea mai cu seamă despre unul Furtună.

Cu vreo două săptămâni înainte de Alexii, niște călăreți ruși venind din Reuseni s'au oprit la o baltă în pădure să-și adape caii. Ba i-au lăsat slobozi cât ai bea o țigară.

A doua zi soldații au fost găsiți uciși pe marginea bălții, desbrăcați până la piele, fără arme.

Un cal înșeuat s'a întors vijelie în Reuseni oprindu-se nechezând în poarta casei unde i-a fost încartiruit stăpânul.

* * *

In bordeiul din pădure, la Ilinca Ursului, într'o noapte au intrat cinci oameni îmbrăcați rusește. Ii cunoștea, erau din sat dela noi.

Furtună a spus Ilincăi-Ursului să coboare în sat a doua zi să ducă nevestei lui o veste. Să vie odată cu seara la bordei, că are să-i dea ceva. Că el se duce în lumea lui...

I-a mai spus Ilincăi-Ursului, sfredelind-o cu ochii:

— Dacă mă dai prins, te omor...

Şi-i arătă un cuţit lung, sclipitor:

— Taie ca briciul, mătuşă...

Ilinca Ursului a coborît a doua zi în sat la muierea lui Furtună. I-a spus taina şi s'a întors în pădure, la bordeiul ei. Străjerii satului, bănuind lucru necurat în coborîrea femeii din codru la casa lui Furtună, s'au ţinut de urma nevestei tâlharului, care odată cu seara a pornit spre păduri.

Muierea tâlharului era tânără şi frumoasă. Pentru ea s'au ucis la horă feciori.

Cu broboada pe ochi aştepta pe prispa bordeiului. A pârîit un vreasc, aproape. Furtună apăru dintre copaci:

— Eu sunt. Na-ţi legătura asta cu bani de aur, cercei şi inele. Că eu mă duc... Poate nu te mai văd. Cine ştie... Mă împuşcă azi-mâine... Du-te acasă...

Muierea s'a făcut nevăzută între umbre. Furtună a făcut cale întoarsă.

La colţul bordeiului a strigat potera:

— Predă-te, Furtună...

Furtună a rupt-o de fugă. In urma lui pocniră puştile.

* *

Eu rupeam nuiele în luncuţa din fundul grădinii. Desişul de mladă a început să se frământe. Până să fug, a apărut Furtună. Ii crescuse barbă. Mi-a şoptit:

— Du-te cheam'o pe măta...

Mama spăla cămăşi sub nuc. M'am dus la dânsa şi i-am spus:

— Mamă, te cheamă Furtună în fundul grădinii...

Mama a lăsat cămaşa din mână, s'a uitat spre casele din vecini cu mare băgare de seamă şi s'a dus în luncuţă. Eu m'am

ţinut după dânsa. Mă gândeam: dac'o omoară... Furtună se vedea numai pe jumătate din mladă.

— Cumătră, spune nevestei mele să vie pe la vulpării, în Livezi. Să fie cu băgare de seamă. Adă-mi ceva de mâncare. Stau aici până se înnoptează...

Mama i-a dus într'o strachină borş cu fasole. Eu mă gândeam aşa: dacă aş spune Ruşilor...

Mama parcă mi-a citit în gânduri:

— Dacă spui cuiva, Furtună vine la noapte şi ne gâtuie. Sau ne dă foc la casă...

A doua zi dimineaţă eu ieşisem în prag şi mă uitam la soare. Mama venea din grădină cu strachina goală sub şorţ.

. . . .

— L-au prins pe Furtună...

Aşa vorbeau vecinele la garduri în ziua Alexiilor. Muierea lui Furtună s'a dus la vulpării în Livezi. A ocolit mult, să nu i se priceapă rostul umblatului. Pândarii i-au urmărit urmele.

Furtună a scos capul din vizuina vulpilor la ivirea muierii:

— Tu eşti? Bine c'ai venit...

Muierea a scos din sân pachetele de tutun.

— Nu ţi-am adus mâncare. Vino la noapte acasă. Te aştept în fundul grădinii...

— Am să viu... i-a răspuns Furtună.

Muierea s'a întors prin singurătăţile codrului.

Când a ajuns potera la vulpării, din vizuină ieşea un fir albastru de fum.

— Furtună, ieşi afară... au strigat poteraşii.

Din vizuină n'a răspuns nimeni. Jandarmul rus s'a aplecat să se uite în ochiul negru al vizuinei. Din pământ a bufnit foc de puşcă. Jandarmul a căzut pe spate, cu capul crăpat.

Poteraşii puşcau în găurile vulpăriei. Furtună răspundea din pământ.

Deodată, focurile din vizuină au încetat. Târîndu-se pe brânci a apărut Furtună.

— Nu mai am gloanţe, a spus el.

Intâi l-au bătut poteraşii în pădure, legat la un copac. Femeile aşteptau la porţi. Trebuia să treacă Furtună.

Il văd şi-acum: legat cu mâinile la spate, cu capul gol. Soldaţii îl băteau cu săbiile peste cap, peste spate, peste picioare.

Femeile fugeau dela garduri izbucnind în plâns:

— Săracu' Furtună...

Peste drum de gospodăria noastră locuieşte popa. Preoteasa a ieşit la poartă şi a oprit convoiul:

— Să-l văd şi eu...

Un rus a smuls un par dintr'un gard.

— Dă-i... i-a spus preoteasa.

Rusul a izbit cu parul drept în umărul lui Furtună.

— Vai... Nu mai pot... atâta a rostit Furtună prăbuşindu-se.

L-au ridicat şi l-au dus.

* * *

Noaptea a venit femeia lui la noi. Din prag, i-a spus mamei:

— Dacă nu-mi aduceai tu ştire dela dânsul, nu mă duceam la vulpării şi nu-l prindeau... Să dee Dumnezeu şi Maica Domnului s'ajungă şi bărbatul tău ca el...

— Am vrut să-ți fac un bine... i-a răspuns mama.

— Binele ista să cadă asupra copiilor tăi... blestemă femeia lui Furtună trântind ușa...

IX

Peste sat a coborît foametea. In podul casei coșurile cu făină erau goale de mult. Vaca a stârpit în mijlocul iernii. Mugea în grajd. Podul șurii era gol. Niciun pai, niciun fir de lucernă...

Mama a scos paiele din strujacul de pe pat și le-a turnat în iesle dinaintea vacii.

Ileana era o vecină chiabură. Bărbatul ei plecase în America odată cu tata.

Mama se ducea în fiecare seară la Ileana chiaburului. Noi o așteptam până târziu. Ne aducea câte doi, trei cartofi mari, lunguieți. Le curăța coaja, tăia feliuțe într'o strachină mare de lut, apoi, presărate cu sare le punea la fript, pe plită.

— Mâncați voi, că eu am mâncat... ne spunea mama.

Catrina noastră, căreia îi spuneam « gureșa », când miroseau feliuțele a fript, se da jos de pe cuptor și stupea pe feliuțe.

— Na... Acuma-s a mele... Am stupit pe dânsele...

— Flămânda dracului... strigam noi. Mănâncă-le, până ți-or sări ochii...

Catrina cea gureșă înghițea în liniște în fundul cuptorului. Mama care în vremea asta era mai totdeauna pe afară, ba să vadă dacă-s închise găinile, ba să dea drumul câinelui, când intra în casă ne liniștea scoțând de sub căpătâi câte un cartof, doi, puși de o parte pentru ceasuri mai negre.

— Na-vă...

Dar pentru ca să nu mai stupească gureşa pe feliuţe şedeam toţi în jurul plitei cu cuţitele deagata.

— Cum pui mâna, cum îţi tăiem degetele...

Intr'o seară mama torcea. Venise cu torsul o vecină care primise o scrisoare dela bărbat'su din război. Şi fiindcă Alecu citea bine, venise să i-o citească Alecu.

După citirea scrisorii, în casă era tăcere mare. Prin ogradă se auzea viscolul. Mama a tresărit:

— Mi se pare că a mugit vaca...

Alecu şi-a tras nişte ciubote în picioare şi s'a dus în grajd. Când s'a întors cu fânarul stins, mama l-a întrebat:

— Doarme?

— Doarme... a răspuns Alecu lepădându-şi ciubotele.

Dimineaţa s'a dus să rânească grajdul. A venit până la fereastră, fuga:

— Mămuţă, vină repede. Nu se mai scoală vaca...

...Dalac. De atunci ştiu vorba asta. Vaca noastră a zăcut mult. Un vecin a spus:

— Lele, tai-o. Să nu se chinuiască de geaba...

— Cum să-mi ucid vita? a zis mama.

— Las' că ţi-o omor eu... a răspuns vecinul.

Mama a încercat încă odată s'o ridice. A scos-o până în uşa grajdului, în trei picioare.

Am văzut-o din fereastră. Am spus, arătând cu mâna:

— Uitaţi-vă. Vaca noastră s'a sculat...

Apoi a căzut pe pragul grajdului cu capul sub ea.

Mama s'a desbrăcat de cojoc şi-a învelit-o bocind:

« Şi i-am dat trifoi şi lucernă. Am împrumutat sfeclă şi tărâţe... ».

Noi plângeam îngrămădiți la fereastră. Mama a intrat în casă și ne-a mângâiat:

— Ție o să-ți fac ciubote, ție papuci, ție opinci... Nu vă mai uitați pe fereastră atâta...

Se înnoptase și ca să moară mai repede, vecinul a luat un par de lângă şură. Mama a sărit la dânsul:

— Dac'o omori, îți crăp capul... Iți dau mațele afară cu furca cea de fier...

Vecinul a zvârlit parul și a ieșit supărat pe poartă.

Vaca noastră a murit.

Alecu a scos sania cea mare cu oplenele groase. Se sfătuise cu mama s'o ducă în grădină.

Au strigat niște oameni de pe drum:

— Hai, de ne-ajutați...

Oamenii și-au stupit în palme spunând « Doamne ferește...» și au ridicat vita moartă pe sanie. Apoi s'au dus, spunând:

— Strigă-ți copiii, Nataliță. Că ai destui. Să tragă ei sania...

Noi n'aveam încălțări, n'aveam îmbrăcăminte. Am ieșit afară goi, cu picioarele goale.

Mama trăgea de proțap și noi împingeam sania plângând.

— Trebuia săpată o groapă. Trebuia dusă în grajd până mâine, a zis Alecu. Ce să facem acum?

A auzit de undeva Iancu negustorul și a venit la noi.

— Lele, vinde-mi pielea. Iți dau făină și bani...

— Ii păcat mare... i-a răspuns mama.

— Ești proastă, lele. N'ai făină în pod. Mai bine s'o pui la îngrășat câinii și pământul?

Pe sanie, Iancu cu câțiva oameni au jupuit vaca noastră la lumina felinarelor.

In noaptea aceea mama a tot ieșit afară să alunge câinii.

Dimineaţa, câinele nostru m'a întâmpinat în prag cu botul plin de sânge.

A dat ninsoare albă, liniştită. Pe groapa din fundul grădinii lătrau noaptea câinii satului scormonind omătul.

Foametea oamenilor. Foametea dobitoacelor.

X

Fetele dorm vara în fân în podul şurii. De cu zi au vorbă cu flăcăii:

— Fa, am să viu la noapte la tine.

S'a întâmplat odată în sat la noi ca fetele unui gospodar să se culce în carul încărcat cu fân, adus de cu seară şi lăsat în ogradă. Flăcăii au deschis poarta şi au tras carul afară din sat, în noaptea aceea cu lună.

Fetele s'au trezit dimineaţa cu roua în păr şi pe obraji.

— Unde suntem, Casandră?

Au alergat acasă şi au adus vitele.

Gospodarii abia sculaţi, scărpinându-şi purecii somnului, ziceau către fetele lor:

— Halal fete are Costan. Uite, se şi întorc cu carul cu fân. Halal fete. Nu ca voi, puturoaselor...

Şura noastră îi chiar lângă drum. Are un oblon mare. Pentru ca să descarci fânul în pod opreşti carul în drum lângă perete şi arunci fânul cu furca. Unul îl ia şi-l înfundă pe sub streşini.

Ca să te sui la noi în podul şurii, pui piciorul pe gardul de nuiele făcut chiar lângă perete. După aceea nu-i mare lucru ca să te vezi în pod.

* * *

Soră-mea pe care a chitit-o într'o Duminecă vestitul de peste hotar, a şoptit: «Calistru»...

Omul din umbră a răspuns:

— Fa, am venit la tine...

Soră-mea s'a sculat în cămaşa albă.

— Dă-te jos, bădiţă. Te aud surorile...

— Am venit cale de jumătate de noapte pentru tine. Proastă. Vină 'ncoa...

Mama a intrat în şură, a urcat scara. Auzise vorbă.

— Hei, cine-i acolo?

Soră-mea a răspuns:

— A venit un om pe care nu l-am ştiut niciodată...

— Să te dai jos, omule, i-a spus mama. Că de nu, strig să vie vecinii...

— Proastelor... a spus omul din umbră şi s'a coborît pe uşa oblonului.

Când a pus piciorul pe gard au pârâit vreascuri şi au lătrat câinii a om străin. Calistru a sărit de pe gard drept în picioare şi a apucat-o la deal pe drumul care duce în Mereşti.

In Poiană s'a auzit cineva răcnind, apoi pârâituri de garduri. După câtăva vreme, după ce s'au liniştit câinii de departe şi din vecini, la noi la portiţă zgrepţăna o mână.

Calistru se târîse pe brânci până la noi la portiţă.

In părău, acolo în uliţa întunecată, i-au ieşit înainte flăcăii satului şi l-au junghiat în spate şi între coaste.

Mama a sculat surorile. Alecu era strungar la stâna de peste apă. L-au dus pe Calistru în casă şi l-au culcat între lăicere pe zestre.

— Dacă nu te astâmperi... îl dojenea mama; dacă nu te astâmperi...

Calistru spunea:

— Mătușă, se face ziuă... Trebuie să mă duc. Mă prinde ziua aici...

Și când cerca să se ridice, recădea pe pernă.

— Stai până mâine, îi spunea mama. Numai până mâine. Dușman de-ai fi și tăieturile tot ți le-oi lega...

Noi n'aveam nici cal, nici căruță. Carul nostru era vechi și hodorogit. Il făcuse tata tocmai pe vremea însurătoarei lui. Aveam numai o vacă și când începea căratul câmpului, împrumutam una dela un vecin.

Oamenii cu o singură vită se întovărăşesc pe vremea plugului şi a căratului.

Abia se luminau depărtările când mama a strigat o vecină.

— Marioară, hăi; dă-mi vaca s'aduc niște lemne din pădure...

L-au culcat pe Calistru în car și au pus deasupra lui fân proaspăt, atâta cât ar roade vitele la proțap, până ar încărca lemnele.

Au înjugat apoi vitele și s'au dus cu carul scârțâind. Mama și soră-mea, plăcuta lui Calistru.

Când era soarele sus, se întorceau cu carul cu lemne. Pe Calistru l-au dus până dincolo de pădure, în Mereşti, unde avea un văr cu căruță cu cai.

* * *

După vreo două săptămâni Calistru cu cei patru frați ai lui au descălecat la noi la poartă.

Eram în ogradă, mă jucam cu mâța. O azvârleam în sus, ea cădea drept în picioare.

— Măi ţucule, e acasă mă-ta?

Am lăsat mâţa şi am alergat in grădină.

— A venit Calistru. Mamă, a venit Calistru...

* * *

— Mătuşă, mi-i dragă fata dumitale...

— Şi mie mi-i dragă şi dumneata o duci departe. I-ar trebui un flăcău de pe la noi...

— Mătuşă, mi-i dragă fata dumitale. Am avere şi neamuri bune. Dacă nu mi-o dai, ţi-o fur intr'o noapte. Am holteit destul...

— Incă nu ştie ţese, omule. Incă nu ştie mânui vătalele.

— Eu nu ţi-o iau pentru mânuitul vătaielor. Mie mi-i dragă şi-am s'o ţin ca pe o duducă, vara la umbră şi iarna la căldură. Am bani de argint şi de aur, mătuşă...

* * *

După alte două săptămâni soră-mea aştepta venirea mirelui, îmbrăcată în şlaiere albe.

Dela noi din fundul grădinii se văd dealurile până sub păduri.

Alecu a venit dela stână şi în locul cămăşii ciobăneşti spălată în zăr şi în unt a îmbrăcat iţari şi cămaşă albă de in. Pândeam cu Alecu în fundul grădinii dealurile care se pierd în păduri.

La margine s'au ivit călăreţi. In urmă a ieşit şir lung de căruţe. Coborau coastele spre sat.

Pe cai mărunţi, înveliţi în tăcere nuntaşii s'au oprit în poarta deschisă larg.

Calistru, cu cuşmă neagră pe-o ureche, cu mintean nou, cu chimir înflorit, îşi ogoia calul mărunt.

— Stai, mânzule că nu dau lupii în tine...

Bădiţa Andrei cânta pe prispă cu trupca la cer jalea miresei înnecată în Siret la Nămoloasa, cu toată nunta după ea...

XI

De cum se lua roua şi până se întorceau vitele seara dela luncă, umblam cu Anton pe malul părăului băgând prin scorburi mâinile până în umăr.

Anton venea la noi prin fundul grădinii. Avea în ochi ceva care mă înfricoşa:

— Măi, hai la vrăbii...

Noi îi spuneam în batjocură: Pâr-poc.

Şi fiindcă eram vrăbier, tata m'a luat strungar la stâna lui din luncă. Strigam oilor:

— Ales... ales, ales...

Cele sterpe rămâneau afară. Cele cu lapte intrau în ocol.

Strungăria mea a durat vreo două săptămâni. Intr'o zi pe vremea mulsului de seară tata s'a întors beat dela târg. Vânduse brânza.

Ploua şi venea seara. Cu un ţol în cap mânam oile la strungă:

— Bârrr... haram.

Nu ştiu de ce s'o fi mâniat tata pe mine. M'a întrebat:

— Măi, câte oi mai sunt în ocol?

Eu le-am numărat tare: una, două, trei, patru, cinci, şase, şapte.

— Şapte mai sunt tată.

— Câte?

— Şapte...

— Pui de golan... Iţi dau eu ţie şapte... Piei din ocol...

Alecu mi-a făcut semn să nu fug.

Când îi vremea ploioasă, oile nu stau la muls. Bat din picioare şi strănută.

— Câte oi mai sunt, măi? m'a întrebat iar, tata.

Am numărat tare, arătându-le cu băţul: una, două, trei, patru, cinci...

— Cinci mai sunt, tată...

— Câte?

— Cinci...

— Golanule, îţi dau eu ţie cinci...

S'a sculat de pe scăunaşul de muls, a aruncat găleata cu lapte şi-a apucat o botă.

— Icoana şi precista...

Bota a zvârâit pe lângă capul meu. Am sărit din ocol şi am luat-o la fugă de vale, printre arini, spre sat.

* * *

Tata cumpărase o iapă despre care oamenii spuneau râzând când trecea cu căruţa:

— Are spinarea ca ferăstrăul...

Am alergat până pe dâmb acolo unde drumul coboară în luncă. Innoptase. Tata s'a suit călare să mă ajungă. Printre arini s'a acăţat de crengi şi a căzut suduind. Nălucă sură, în galop spre sat, a trecut pe lângă mine iapa.

Acasă, am spus mamei:

— Nu mă mai duc la stână. Mânca-le-ar lupu' oi...

* * *

Tata a luat strungar un băiat de peste apă. Era mic de statură şi i se spunea printre ciobani:

— Uite Michiduță. Măi Michiduţă, bun îi caşul? . . .

Strungarul Michiduță avea vreo șaisprezece ani. Câteodată ciobanii îl prindeau şi-i trăgeau bernevecii în jos:

— Măi Michiduță, ți-au crescut tuleele? . . .

De aceea poate, Michiduţă își păștea totdeauna turma în plopărie pe malul apei.

XII

Popa avea șaisprezece vite. Uneia îi lipsea un corn, de aceea îi ziceam Cioanca. Strechiind într'o vară a căzut într'o râpă şi şi-a rupt un corn.

Alteia îi ziceam Căpieta pentrucă lua copiii în coarne. Pe Ilinca o cumpărase popa dela o femeie pe care o chema Ilinca. Vaca asta rodea straiele și traistele cu merinde. Alecu era argat la popa. Și pentrucă nu putea păzi singur șaisprezece vite, mama mă trimetea şi pe mine:

— Du-te. Că-ți dă preoteasa colac.

Păscătoarea e lângă drumul cel mare care duce la târg. E largă păscătoarea şi-i spre asființit mărginită de o coastă pe care vitele popii, pântecoase, nu se urcau niciodată să pască. De aceea iarba creștea mare şi se usca.

In iarba asta am găsit într'o zi un cuib cu trei puişori în puf. Pasărea zbura pe deasupra mea: fio-tâc, fio-tâc...

— Bădiță Alecu, am găsit un cuib...

Alecu cânta din trişcă. Vitele păşteau liniştite. Era spre seară și musca rea se rătăcise undeva peste păpuşoiștile verzi.

— Câte ouă are? mă întrebă Alecu, întrerupându-și cântecul.

— N'are ouă. Are pui, am răspuns.

— Dacă-s mici, lasă-i acolo...

Pasărea zbura pe deasupra mea: fio-tâc... fio-tâc... fio-tâc...

Copiii se fălesc:

— Măi, am un cuib...

Unii sparg ouăle cu acul sau cu paiul, apoi le aruncă. Alţii iau puii golaşi şi-i duc acasă la mâţă.

Eu mă duceam în fiecare zi la cuib, de trei, patru ori, să văd ce-mi fac puişorii. Pasărea, cu vierme în pliscul albastru, zbura pe deasupra mea: fio-tâc... fio-tâc...

Acasă, îi spuneam lui Mandache:

— Am un cuib cu trei pui golăşei. Ce-mi dai, să-ţi aduc ţie unul?

Mandache era bolnav, nu ieşise niciodată în câmp.

— Iţi dau pălăria şi păpucaşii, dacă-mi aduci un pui...

Mama îi cumpărase păpucaşii şi pălăria ştiind că într'o bună zi are să moară...

Cei trei puişori au crescut mari. In locul pufului au înflorit cotorii şi apoi penele. Spuneam lui Mandache:

— Mâine, îţi aduc un pui...

Când mă duceam dimineaţa în câmp, el îmi da de grijă:

— Auzi? să-mi aduci un pui...

Mama îmi spunea în poartă:

— Adă-i, măi, un pui...

* * *

Au dat ploi mari care au ţinut câteva zile. Popa şi-a desfundat stogurile cu fân. Pe ploile mari vitele popii rodeau la iesle.

Apoi popa a strigat la poartă:

— Lele, unde-s flăcăii? Am semne că mâine-i vreme bună. Dimineață scoatem vitele la păscut.

Bucuria mea: ce-or fi făcând puișorii?

Alecu m'a învățat:

— Du-te încet, să nu te simtă pasărea. Pune pălăria pe cuib...

Mă văd și-acum: prin iarbă, târându-mă în coate și'n genuchi, cu gâtul întins, cu răsuflarea tăiată...

Deasupra mea, a apărut pasărea: fio-tâc, fio-tâc, fio-tâc...

Pe marginea cuibului, trei căpșoare cu ciocuri galbene. Am pus pălăria:

— Na... V'am prins...

Alecu cânta din trișcă. Era răcoare și musca rea nu apăruse încă de după păpușoiștile verzi. Alecu și-a întrerupt cântecul:

— Câți ai prins?

— Pe toți. Ii am sub pălărie...

Pasărea se zbătea deasupra mea: fio-tâc, fio-tâc, fio-tâc, fio-tâc...

Când am băgat mâna sub pălărie, doi puișori mi-au scăpat pe lângă mână. Fugeau cu aripioarele desfăcute, clătinând firele de iarbă, la deal: Și au intrat într'un lan de secară.

Din ciocul puiului strâns în mână a ieșit un țipăt mărunt: crrrț...

I l-am arătat lui Alecu. El învăța din trișcă o doină nouă.

— Du-te dracului. Pui îmi trebuie mie?...

Pasărea m'a urmărit zburându-mi pe deasupra capului: fio-tâc, fio-tâc, fio-tâc, fio-tâc...

Ii voi face puiului o cușcă în pământ, m'am gândit. Dacă-l pun în sân, îmi fuge pe mânecă.

Lângă un muşuroi am scormonit cu degetele. Am smuls iarbă moale şi am aşternut-o în cuib. Beţişoarele le-am implântat unul lângă altul. Deasupra am pus iarbă moale. Făcusem o colivie rotundă.

Punând puiul în închisoarea mică, l-am bătut pe Alecu pe umăr:

— Incaltea tu nu ştii unde-i puiul...

— Mai bine i l-ai duce lui Mandache, că el nu poate căuta pui... mi-a răspuns Alecu punând trişca la gură. Spre seară, la părăsirea câmpului, m'am gândit aşa: dacă duc puiul acasă, trebuie să i-l dau lui Mandache. Mai bine-l las aici până mâine. Dacă i-aş fi prins pe toţi...

In urma vitelor, pe drumul mare, Alecu cânta din trişcă pălindu-se cu degetele picioarelor de pietre.

Pe păscătoarea părăsită se auzea pasărea: fio-tàc... fio-tâc... fio-tâc...

* * *

— Mandache, nu ţi-am adus pui. Au zburat toţi. Să-mi sară ochii, c'au zburat. Să ardă casa pe mine...

Mandache s'a întors cu faţa la perete şi a început a plânge.

Mama m'a suduit:

— Obrazul lui moş'tu... De ce nu-i aduci pui?...

* * *

A doua zi în cuibul cu iarbă moale am găsit pene şi ciolănaşe albe.

Alecu mi-a spus:

— L-au mâncat astănoapte furnicile... Gâtul dracului... De ce nu i l-ai dus lui Mandache? L-au mâncat de viu furnicile. Cum l-or fi chinuit, Doamne...

Imi lăsasem pălăria la cuib. Ilinca rodea ceva, cu botul în sus.

— Fugi repede, că-ți mânâncă pălăria...

Seara, m'am întors acasă cu capul gol. Pe drum, în urma vitelor, Alecu mergea cu trișca sub brâu.

La marginea satului mi-a hotărît:

— Să nu mai vii cu mine... Auzi?...

XIII

Copiii zgârciților n'au prieteni. Tații lor chiaburi le dau de grijă:

— Nu vă faceți de lucru, cu nimeni.

Ei au în trăistuțe numai mămăligă rece și ceapă.

Copiii săracilor își amestecă vitele și le păzesc împreună. Ei au în trăistuțe ouă fierte și caș.

Copiii zgârciților își mână vitele pe lângă cârduri, în fundul luncii, acolo unde crește iarbă grasă în umbra tufelor.

— Măi, le spun părinții. Să veniți deseară cu vitele sătule...

Copiii zgârciților stau singuri pe malul apei. Se ascund în tufe când flămânzesc și-și molfăesc mămăliga și ceapa. Să nu-i vadă nimeni. Să nu le ceară nimeni.

E tare frumoasă viața în lumea satului nostru... Duminica, s'aud din sat chiuituri de nunți. Copiii își spun:

— Hai de-a nunta...

Copilele se gătesc cu flori lângă vaduri.

Intr'o Duminecă s'au pregătit de cununie două mirese, două nunți.

— Mirii să fie de peste apă... şi-au propus copiii.

Vitele rumegau la amiază, în apa până la pântece, la stanişte de sub mal.

Când au ajuns nunţile la mijlocul apei, acolo unde începe şivoiul, băiaţii au fugit înapoi.

In şivoi se vede umbra unui butuc negru. Acolo-i adânc mare şi în toate verile se înneacă câte un copil.

Celor două mirese prinse de mână le-a tăiat şivoiul picioarele. (La nunţile noastre copiii zgârciţilor se uită chiorâş din tufe, cu limbile scoase).

Copilele prinse de mână au ţipat. Pe cea mai slabă a prins-o de cămăşuică vârtecuşul. Şi şi-a tras după ea şi prietena.

Copiii au fugărit vitele din stanişte în tufării.

In apă, cap la cap, au rămas rumegând numai vacile celor două copile...

* * *

Câteodată vin la apele râului oameni să se roage pentru ploaie, poposind la toate fântânile din câmp.

La râu, acolo unde-i adâncul mai mare, se aruncă coana. Popa se întoarce pe jos în sat. Gospodarii rămân la râu. Beau tutun şi sfătuiesc:

— De-ar da Dumnezeu ploaie...

Şi privesc departe cerul.

In Dumineca aceea au aruncat icoana în vârtecuşul cu butuc negru. Popa, oprindu-se din rugăciune, a arătat cu mâna:

— Oameni buni, parcă se vede ceva ..

Unul s'a scufundat şi a scos o de sub butuc pe Ifghenia.

Copiii își fugăriseră cârdul în fundacuri. N'au întâmpinat procesiunea ca'n alte Dumineci. Popa întrebase la marginea luncii:

— Oare unde-s copiii?

Din tufe au ieșit copiii zgârciților:

— S'au jucat de-a nunta. S'a mai înnecat una...

Oamenii s'au împrăștiat prin tufe să-și caute vitele și copiii. Pe mal a rămas numai popa lângă Ifghenia care mai avea în păr câteva flori de nuntă.

* * *

Pe cealaltă copilă, măicuța ei a strigat-o pe nume toată noaptea, alergând pe maluri. Flăcăii cu căngi au căutat coturile până s'a făcut întunerec. Și pentrucă nu era niciunul neam cu înnecata, s'au dus pe rând spre sat, spunând:

— Mâine trebuie să mă scol de noapte. Avem de lucru...

Apele au aruncat-o pe mal a doua zi spre seară, departe, la vale. Măicuța ei a dus-o acasă cu carul.

— Are să ploaie, spuneau oamenii rezemați în sape, pe ogoare. Are să ploaie. Apele lui Dumnezeu și-au luat vama...

* * *

Câteodată trec în luncă la noi caii Moldovenilor chemați de nechezul iepelor noastre. Copiii îi prind cu arcanul și-i încalecă, înconjurând lunca în galop.

Vin Vărăticenii, oameni iuți și răi și noi descălecăm și ne ascundem în tufe.

La amiază, la staniște, vin pe malul celălalt copii de-ai Vărăticenilor. Zvârlim cu pietre și ne suduim:

— Corlopeţi... Corlopeţi...

Ei ne răspund:

— Corduneni... Corduneni...

O fată dela noi a trecut odată apa. Era mare, cea mai mare dintre noi. Cosea altiţe pe pânză de in, pe sub tufe, păzindu-şi vaca.

In ziua aceea Floreana ei umbla după taur şi a trecut la cârdul Vărăticenilor.

— Fă, vină şi-ţi ia haramul, a strigat-o de pe malul Vărăticenilor un flăcăiandru.

La vadul acela apa era adâncă până la pântece. Fata a trecut apa. Când s'a întors avea obrazul muşcat.

— Ce ai la obraz, fa?... am intrebat-o noi.

Nu ne-a răspuns. S'a tot dus în tufe.

Pe malul celălalt, flăcăiandrul a cântat din trişcă până seara.

* * *

Este sub malul Vărăticenilor un ochi de apă. Se spune că în fundul lui doarme un peşte mare cât l-ai duce într'un coş de car.

Adesea vin pescari cu poclăiele şi le slobod în adâncul verde. Le scot totdeauna goale.

Intr'o zi unul a stupit suduind şi-a zis:

— Ia să văd ce-i în fundul ochiului...

Pescarul acela avea pe trup păr negru. A intrat în apă până la piept, până la gât. Apoi s'a scufundat peste cap. Cei de pe mal, îl vedeau zbătându-se în verdele adâncului.

Deasupra ieşeau bulbuci mari şi se desluşea o bolborosire.

— Se înneacă... au spus pescarii ceilalţi şi au sărit de l-au scos pe mal.

După ce s'a desmeticit, a spus, stupind:

— Să știți că nu-i lucru curat. M'a apucat cineva de picioare și m'a tras la fund. ...

In ceasuri de liniște mare în imprejurimi, apele ochiului încep să se frământe. Unul s'a târît până la mal în ceasul acela. Ce-a văzut, n'a vrut să spună nimănui. Spunea numai, făcându-și cruce:

— De-ați ști voi ce-am văzut...

Intr'o vară venind apele mari au cuprins ochiul. La retragerea apelor ochiul a rămas sec. Văcarii suflecați până la genunchi au scos din mâl un cap de mort.

XIV

Mi-a fost totdeauna ciudă pe negustorii de miei. Spuneam tatălui meu:

— De ce-i vinzi?...

El mă suduia:

— Golane, îți trebuie opinci. Cu ce să ți le cumpăr?

Negustorul cu pântece mare bătea la noi la poartă:

— Bade Ioane...

Dacă se întâmpla ca tata să doarmă, eu mă duceam să-i spun:

— Nu-i acasă tata...

Negustorul pleca la vale, să bată la alte porți.

— Spune-i tatii că vin mâine...

In ocol zbierau mieii. Mamele lor erau date la stână.

Tata se trezea și mă întreba:

— N'a fost la noi negustorul?

— Nu. N'a fost...

A doua zi tata nu se ducea în țarină. Spunea:

— Trebuie să stau acasă. Poate vine negustorul.

Și-și găsea de lucru pe lângă casă. Cioplea butuci. Da grăunțe găinilor și vorbea cu cocoșul care-i ciugulea din palmă:

— Golanul tatei, golan...

Mieilor, le arunca în ocol otavă proaspătă. Ii prindea și-i cântărea în mâini:

— Lupușorilor... Sunteți grei. De-ar veni capătul vostru...

Capătul mieilor era negustorul.

In ziua aceea speriam uliul în fundul grădinii. Strigam: haaa-ihaaa...

Uliul coborîse, glonț, într'o ogradă. Femeile strigau prin grădini: haaa-ihaaa...

Când m'am întors, negustorul venise. Lângă ocol, se târguia cu tata:

— Bade, ceri prea mult...

— Mult, pe dracu... Mi-s golanii desculți...

Și s'a întors spre mine:

— Ai spus că n'a fost negustorul...

Cu degetul în nas, așteptam să mă bată. Mi-a spus:

— Intră în ocol și prinde mieii...

Negustorul mi-a pus mâna fierbinte pe gât:

— Frumos băiat ai, bade Ioane...

— Sărăcie, a spus tata. Apoi, încruntându-se mi-a spus iar:

— Treci și prinde mieii...

Nu se speriau de mine. Zburdaserăm împreună pe tăpșanuri. Intâi i l-am dat tatii peste gard pe cel brumăriu. Apoi pe cel negru. Apoi pe cel țintat cu alb.

Aveam în primăvara aceea trei miei.

Negustorul avea în sat la noi, de vale, cărnărie. Cumpăra numai carnea. Pielea o lăsa gospodarului. Aşa se şi făceau tocmelile.

S'au înţeles. Tata a pus banii în pungă. Mielul cel negru şi cel ţintat se zbăteau la picioarele negustorului, legaţi de picioare.

— Pe ist brumăriu nu-l vând. Il ţin de sămânţă, a spus tata. Ii berbecuţ.

Am înţeles că are să-i jupuiască în grădină la noi şi am vrut să fug de acasă. Eram la poartă când m'a strigat tata:

— Adă cuţitul cel mare...

Am văzut întâi cum negustorul apăsa genuchiul pe pieptul mielului. Am ţipat şi-am vrut să fug. Tata m'a strigat iar:

— Te ucid... Stai acasă...

Sub genuchiul tatii se zbătea mielul celălalt. Brumăriul zbiera în ocol. Ceilalţi doi au răspuns zbierând. Numai de câteva ori, pentrucă pe urmă a ţâşnit sângele. Tata a suduit zvârlind cuţitul:

— M'a împroşcat pe obraz... Mi-am pătat cămaşa cu sânge...

I-au acăţat cu picioarele de dinainte în pruni. Negustorul s'a spălat pe mâini. Eu i-am turnat apă cu ulcica de lut, lângă prispă.

S'a dus apoi şi s'a întors cu brişca.

Inchizând portiţa, a spus:

— Noroc, bade Ioane. Dă, Doamne, şi la anul...

In brişcă, pe un sac, sticleau ochii bulbucaţi ai mieilor. Tata a pus pielea cea neagră şi cea ţintată cu alb pe o prăjină, după ce le-a presărat cu sare.

— Păzeşte-le, mi-a spus; să nu le tragă vreun câine.

Şi a ieşit pe poartă cu coasa. Până în seară, mai era vreme. In ocol zbiera brumăriul.

XV

Moldova are drumuri zgrunţuroase care îţi sângeră tălpile picioarelor, după câteva ceasuri de mers.

Ţarinile Moldovei sunt vinete, fântânile împotmolite, drumeţii întunecaţi.

In zori de ziuă pe deal la conac boi şi oameni se pregăteau de arat.

O căţea cu ţâţe mari a coborît înaintea mea lătrând, până la jumătatea dealului. A strigat-o unul care îşi înjugase boii:

— Na, puiţă, na...

Pe deal, m'a întrebat omul care înjugase:

— Ce cauţi pe-aici, măi ţâcule? Te cunoşti că eşti din Cordun.

I-am răspuns:

— Vreau să mă tocmesc la pluguri. Ştiu mâna vitele.

Boierul cu părul zburlit privea din pragul conacului orânduirea plugurilor.

— Ce-i cu băiatul?

— Vreau să mă tocmesc la pluguri, coane. Îs din Cordun.

Cu cuşma în mână, am spus boierului că m'a fugărit tata de acasă. Şi n'am unde mă duce.

— Bine. Du-te cu plugurile, a spus boierul.

Mă usturau picioarele. Strâmbam gura la fiecare pas.

— Ce-i, măi ţâcă? mă întreba plugarul pe lângă boi.

— Mă dor tălpile, moşule. Mă usturå al dracului...

Moşul ţinea plugul de coarne. Eu îndemnam cu harapnicul:

— Hăis... hăis la brazdă...

Când ne întorceam cu brazda a doua, apăru pe deal la conac soarele roşu.

— Uite soarele... mi-l arătă plugarul, adăogând: îndată, vine mâncarea.

Cordunul meu împădurit se văzu din negură. Moşul îmi urmărea privirea:

— Eşti dintr'acolo...

Soarele s'a ridicat de două prăjini şi carul cu mâncare veni scârţâind. Plugarul meu desjugă boii:

— Mână-i mai încolo pe bahnă, s'apuce puţin...

Infulecând din pâinea neagră, cleioasă ca glodul, mi-a venit în gând fuga.

Apa din bahnă am trecut-o cufundat până la gură. Pe mirişti zburau înainte-mi păsări fumurii speriate.

Spre seară îmi spălam picioarele la noi la râu. Lut, amestecat cu sânge.

Moldova are drumuri zgrunţuroase care îţi sângeră tălpile picioarelor.

Noaptea am strigat la poartă cu glas de femeie străină. In prag glasul mamei:

— Care-i acolo?...

Câinele mârâia.

— Hei, care-i acolo? întrebă iar mama.

Prin gard am văzut-o, umbră înaltă, spre poartă. Am spus încet, să nu m'audă câinele:

— Mamă...

Cu ea de mână am păşit pragul. Tata plecase cu trei tovarăşi la coasă.

— Vine de abia după patru săptămâni, îmi spunea mama umplându-mi pentru a treia oară strachina.

XVI

Oamenilor noştri când vorbesc despre pământ li se aprind ochii, strâng în pumni ceva nevăzut.

— Pământ... Dac'aş avea mai mult pământ, aş semăna mai multă secară...

Altul spune:

— Am dat copiilor pământ şi nu-s mulţumiţi...

Celălalt îi răspunde:

— Trimite-i în ţintirim, că acolo este pământ pentru toţi...

Deseori pentru pământ se sfădesc şi se bat satele învecinate. Odată au venit de peste apă oamenii din Hancea. Au fugărit în păpuşoişti vitele noastre în cârd şi au ocupat lunca, mânând dincoace cârdul lor.

In luncă la noi creşte printre arini iarbă moale şi bună.

Ai noştri au venit jumătate de sat şi s'a început bătălia cu sapele.

— E-al nostru pământul... strigau moldovenii din Hancea.

— Na-vă pământ... răcneau ai noştri, tăindu-i.

Apa îşi schimbase cursul, lunca Hăncenilor rămânând de partea noastră.

Pa malul moldovean femeile ţipau chemându-şi bărbaţii:

— Costane, au să te ucidă...

— Vasile, asta îţi trebuie ţie?

Alta striga îndemnându-şi bărbatul:

— Taie-i bine pe Corduneni... Mânca-i-ar spânzurătorile...

La urmă Hăncenii au lăsat sapele şi s'au zvârlit în râu.

Vitele dela noi sunt florene şi bune de lapte. Ale regăţenilor, vinete, cu coarnele mari şi li se văd coastele.

Vitele noastre scoase din păpuşoişti au năvălit boncăluind în cârd asupra vitelor de dincolo.

Acelea sunt slăbănoage. Oamenii le ţin vara în soare, toamna în ploi şi iarna în viscole, legate la pari dinaintea uşii.

Ale noastre au grajduri, pe la noi sunt fâneţe mănoase, lucernă şi trifoi.

Cârdul Hăncenilor a trecut apa în fugă. Oamenii noştri, suduind, le trânteau cu ciomegele. O juncă de-a noastră a luat în coarne un viţeluş de-al lor care mugea căutându-şi mama. Junca i-a împlântat un corn sub pântece. Viţeluşul a gemut şi a rămas trântit pe malul apei la noi.

Era spre seară şi ai noştri şi-au pornit cârdul spre sat. Cârdul de dincolo urcase de mult dealul.

* * *

Dacă mergi pe cărare prin păpuşoişti, auzi deodată foşnet. Te opreşti şi asculţi. Cineva roade ştiuleţii. Zăreşti printre tulpinele galbene o namilă. Strângi bota în mână: un bursuc... Când strigi, îşi face cărare foşnitoare dealatul ogoarelor. Dacă intri în păpuşoişti, găseşti ştiuleţii cu pănuşile desfăcute.

Oamenii săraci îşi au ogoarele ba în locuri nisipoase pe care le răscolea de geaba, ba sub păduri unde vin bursucii în cârduri. Cei cu ogoarele în nisipuri nu şi le mai ară. Cei cu ogoarele sub păduri se scoală de lângă muieri în puterea nopţii, îşi pun furca cea de fier sub suman şi urcă spre păduri. Unii se plimbă pe haturi cu furca în mână, până la ziuă. Alţii, care au ogoare

învecinate, se întovărăşesc câte trei, patru și aprind focuri mari. Din când în când strigă: huooo... spre păduri.

Din sat se văd focurile. Copiii, noaptea, ies afară. Când intră în casă spun:

— Mamă, ard focuri pe deal...

— Nu-i nimic, li se răspunde. Sunt focurile bursucului.

Ferească Dumnezeu să te prindă omul care pândește noaptea pe haturi că-i rupi din ogor o buruiană, o frunză...

Iți împlântă furca în inimă și după ce te-a omorît te stupeşte pe obraji.

Se duce apoi, de bună voie, la judecată.

Unul a urmărit bursucul prin râpi, pe dealuri, până la vizuină. Când să intre în adânc, i-a înfipt furca în șale, țintindu-l de pământ. După ce i-a pierit suflarea, l-a luat în spate și s'a coborît până acasă.

Dar i-a pierit omului graiul. Dacă îl întrebi ceva, iți arată cu mâna spre dealuri, spre păduri.

* * *

Se întâmplă ca tatăl să tragă de moarte și-i vin feciorii în puterea nopții:

— Dă-ne pământ...

Omul îşi lasă pământul femeii ca să aibă cu ce trăi până la moarte.

Se canoneşte să-şi dea sufletul și feciorii îl apucă de piept:

— Ne dai pământul?...

Mama lor geme îngenuncheată la picioarele patului. Omul moare cu lacrimi la colțul ochilor. Feciorii scrâşnesc:

— Am rămas păgubași...

Mama cearcă să-i domolească:

— Lăsați, pentru Dumnezeu, până ce-l scoatem din casă...

Omul doarme între lumânări şi feciorii strigă la mama lor:

— Să ne dai nouă pământul. Auzi?...

In urma sicriului mama boceşte amarnic. Feciorii păşesc încruntați, alături.

La coborîrea din deal dela țintirim, acasă, începe desnodământul. Fiecare pune mâna pe ce apucă: straie, plug, coasă, greblă, vite — şi ies cu ele pe poartă suduind:

— Măcar cu atâta să mă aleg...

Femeia rămâne în prag, bocind.

* * *

In pădure odată, tatăl tăia lemne cu cei doi feciori. La amiază fumase o pipă şi se odihnea cu fața în sus.

Feciorii, însurați, erau nemulțumiți de pământul pe care li-l dăduse.

Unul s'a oprit din lucru şi a şoptit la urechea celuilalt:

— Uite cum doarme tata. Parc'ar fi murit...

Tăiau cu fierăstrăul un gorun. Tatăl, când s'a întins la odihnă, le-a spus:

— Să nu cadă gorunul pe mine. Să mă treziți când va fi aproape...

Feciorii, cu ochii în pământ, trăgeau la fierăstrău: zâng, zâng, zâng, zâng...

La vârf crengile gorunului începură să se clatine, presimțind prăbuşirea. Feciorii, cu ochii în pământ, trăgeau înainte la fierăstrău: zâng, zâng, zâng, zâng...

După prăbuşire au chiuit. Pădurarul le-a răspuns prelung din bucium.

Când acesta apăru printre copaci, feciorii au strigat:
— Vino repede. A căzut gorunul pe tata...

* * *

Trăieşte în sat la noi un chiabur care niciodată n'a spus o vorbă bună cuiva. Il întrebi:

— Ce mai faci?

El îţi răspunde răstit:

— Treaba mea. Vezi-ţi de drum...

Sau:

— N'ai văzut o juncă fugind încolo?

El ţi-o taie scurt:

— Mănânce-o câinii. De ce nu ţi-o păzeşti?

In anii de sărăcie oamenii se usucă. Chiaburul are în podul casei coşuri cu făină cât ar da la jumătate sat. Femeile strigă la poartă:

— Bădică, împrumută-mi. Iţi vin la lucru. Iţi dau îndoit

El răspunde:

— Am, dar nu dau...

Vitele lui sunt cele mai lăptoase. Are în ogradă fântână cu apă rece. Seacă pe arşiţe fântânile de pe coaste şi oamenii cu carele cu butoaie coboară să ia apă dela fântânile din vale. Chiaburul leagă poarta cu lanţuri. Pune obloane.

Oamenii spun:

— Il are pe dracul. L-a clocit la subţioară.

Intr'o vară demult, pe la miezul nopţii, au bătut peste sat clopotele.

— Arde...

La focuri satul întreg sare din aşternut, ia căldările şi aleargă strigând: foc... foc...

Îs pline drumurile de oameni descinşi, în cămăşi albe, cu capul gol.

— Unde arde? se întreabă la garduri vecinele speriate.

Atunci ardea gospodăria chiaburului. Satul întreg s'a strâns la poarta lui. Nimeni n'a spus: « Doamne fereşte...». Nimeni n'a sărit să stingă para focului.

Chiaburul, cu mâinile cruciş, se uita cum îi arde avutul. N'a spus nimănui:

— Vin' de-mi ajută...

In vara următoare, în noaptea aceleiaşi zile, i s'a mistuit şi noua gospodărie. Şi de atunci, în toate verile, o mână nevăzută îi pune foc în puterea nopţii.

Chiaburul are, totuşi, vitele cele mai lăptoase, coşurile pline cu făină.

Vorba lui e tot răstită:

— Ce mai faci, bade?

— Ce-ţi pasă? Păzeşte-ţi drumul...

Se spune că îşi închide noaptea uşile cu drugi de fier pe dinăuntru.

Intr'o noapte, doi s'au sfătuit să-l ucidă.

Aveau să urce pe sub streaşină în pod, apoi pe scară, în tindă.

Casa chiaburului are o uşă care dă în grădină. In dreptul uşii unul a spus:

— S'o încercăm...

Celălalt l-a apucat de mână:

— Pssst. Are drugi de fier...

Totuşi au apăsat clanţa: Uşa s'a deschis.

Fără o vorbă, cei doi s'au întors prin păpuşoi, stupindu-şi în sân:

— Il are pe Necuratul... Doamne-fereşte...

A doua zi, Duminecă. Oamenii se strâng la răscruci la sfat. Chiaburul cu mâinile cruciş a intrat în grămada de oameni. A făcut semn cu ochiul. Cei doi s'au dus în urma lui.

— Ştiu, le-a spus mai la o parte, să nu se audă. Aţi fost ast' noapte la mine...

Apoi râzând a apucat drumul câmpului.

Cei doi au spus în taină întâmplarea unuia proaspăt venit dela ocnă care îşi povestea omorurile şi viaţa de ocnaş, la crâşmă. Acesta a râs:

— Puturoşilor... La noapte, incerc eu.

Şi a ieşit din crâşmă râzând.

In drum s'au întâlnit piept în piept cu chiaburul care i-a spus:

— Măi Constantine, să nu vii la noapte, că nu-s acasă...

Ocnaşul s'a întors în crâşmă cu faţa speriată:

Ce dracu... De unde ştie?...

XVII

Dacă treci în puterea întunerecului pe la balta morarului, îţi iese înainte calul negru. Ţi se aşază dealatul drumului, sforăind.

Aici, cândva, a fost omorît un morar în chimirul căruia ucigaşul a găsit numai cinci firfirigi.

Lângă drum malurile bălţii îs umbrite de sălcii. Noaptea între crengile lor până pe apă e întunerec mare. La răsăritul lunii întârziaţii văd în întunecimea aceea cum se aprind focuri.

Se spune despre un haiduc de departe care ar fi călătorit demult pe aici pe o noapte cu negură. Mâini rele l-au zmucit

de pe cal, l-au jefuit de aurării şi l-au înnecat în baltă. Calul lui negru a nechezat prin ţarini şi i s'a pierdut urma.

Numai că şi astăzi dacă treci pe acolo în puterea întunerecului, calul negru despică apele şi îţi iese înainte.

Unii spun că se iveşte la drum când trec întârziaţii, aşteptând ca odată şi odată vor trece mâinile rele care i-au prăpădit stăpânul. Le-ar înfige dinţii în pântece şi i-ar zvârli în baltă peste ciolanele haiducului...

Oamenilor buni, calul negru nu le face nimica. Dacă te ştii cu sufletul curat poţi trece pe lângă dânsul încotro ţi-i drumul.

E frig mare în fundul apelor, dar calul negru nu se poate bucura de căldura soarelui. Nu se poate ivi ziua sub maluri să-şi încălzească spinarea. Cei care iau apă din izvorul de sub mal, ziua la secerat, spun că aud în baltă nechezatul calului negru.

L-ar putea mântui de viaţa fără sfârşit o fată mare care ar intra, goală, despletită, în val, când se aprind în adânc focurile lunii.

Dar câte dintre fetele satului au curajul să meargă noaptea să mângâie calul haiducului?...

Mamele îşi sperie plozii:

— Te zvârl calului negru, dacă nu-ţi ţii botul...

Adevărul este că niciunui copil calul negru nu-i face rău. Pentrucă în întunecate vremuri a crescut împreună cu copilul care mai târziu încălecându-l, au luat drumul haiduciei.

...Eu am omorât câini. Am gâtuit pui de vrabie. Am zdrobit sub picioare convoiuri de furnici care îşi cărau sacii albi dealatul drumurilor. Am prins cu mâinile pui de şarpe

şi m'am înveselit de şuerul lor mărunt când îi pişcau furnicile, când îi puneam pe jăratec. Eu am tras cu pumnul peste gură viţeluşilor, am împlântat cuţitul în pântecele vacilor grele care nu grăbeau dealul.

Cum să nu-mi iasă mie înainte calul negru?

Aşa mă gândeam, grăbindu-mă spre stâna din luncă. Intre sălcii se aprindeau focurile. Era ceasul când calul negru despică apele.

La stânga, cele trei fântâni părăsite în fundul cărora latră căţeii pământului. La dreapta stuhăria cu apă adâncă, peste cap. Satul, în urmă, departe...

« Am să fug. Pân' la stână e puţin... ».

In dreptul bălţii mi-a pierit răsufletul. Mi s'au înmuiat picioarele, mâinile.

Calul negru, dealatul drumului. Scormonea ţerna cu copita.

...Pe malul bălţii, alergam cu părul măciucă. M'am uitat în urmă: sălciile se vedeau parc'ar fi fost de păcură. In stuhărie, din mal în mal, un drum cât ai merge cu barca. Tăiaseră calicii stuh.

« Tot atâta... » m'am gândit. Apa era întâi până la genuchi, apoi până la brâu, până la gură. M'am scufundat peste cap şi mi-a rămas pălăria deasupra.

Spre stână, foşneau păpuşoii în urmă. Calu' negru alerga după mine.

La târlă, tata răscolea jarul. Imi curgea apa din cămaşă.

— Ce-i, măi?...

— Tată, mi-a ieşit înainte calul negru...

— Eşti mare şi prost, mi-a răspuns tata stupind în foc.

XVIII

Tata îmi spunea:

— Tu nu ești bun de nimic. Strici de geaba mâncarea și încălțările.

Peste zi pășteam oile și noaptea veneau lupii la stână. Peste zi pășteam vitele și noaptea se îmbolnăveau.

Dacă seceram, îmi tăiam degetele cu secerea. Dacă tăiam lemne la trunchi, îmi săreau aşchii în frunte.

Ai mei s'au sfătuit:

— Să-l dăm de-acasă, și așa nu-i bun de nimic...

Tata s'a gândit:

— La argăție...

Mama a sărit:

— Eu l-am crescut...

— Atunci la fierărie, a spus tata strigându-mă de pe afară; măi, îți place fierăria? Ai să potcovești cai...

Eu am răspuns, ca totdeauna:

— Nu. Mie nu-mi place nimic...

— Atunci să-mi piei din ograda mea. Fă-te tâlhar. Hoț de cai.

* * *

Era în ajunul Sânzienilor şi mama era dusă la târg de cu seară.

In târg la noi, de ziua Sânzienilor se scoate racla Sfântului Ioan. Vin oameni de departe, cale de două săptămâni cu căruțele. Vin alții tocmai din țara Sfântului, de dincolo de Marea Neagră.

Femeile dela noi pornesc de cu seară și ajung la mănăstire când bate clopotul cel mare la miezul nopții.

Rămăsesem acasă numai eu cu tata. M'a strigat de pe afară:

— Mâine te duc la potcovar.

— Nu. Eu nu mă duc la potcovar...

— Nu? Atunci piei din ochii mei...

Și s'a așezat singur la masă.

Ziua te poți ascunde în țarină, poți dormi pe haturi. Dar noaptea, încotro să te duci?

M'am furișat pe sub garduri până la miezul nopții. Când a bătut cocoșul nostru din aripi, am sărit gardul în ogradă.

Il auzisem pe tata cum încuie portița.

Câinii crescuți de mine lătrau la străini și la tata. Cei crescuți de tata lătrau la străini și la mine. Nu-mi erau dragi, pentrucă-i crescuse tata. Ii băteam în legătoare când rămâneam singur acasă. Pe cei crescuți de mine îi bătea tata, fugărindu-i peste garduri.

Câinele s'a zmucit în lanț, mârâind a străin.

M'am apropiat cu mâinile întinse:

— Taci... Nu mă cunoști? Eu sunt...

Câinele lătra zmucindu-se. Mi-am băgat în sân mâna sfâșiată de colții lui.

Tata a ieșit în prag:

— Hei... Cine-acolo?

Câinele lătra zmucindu-se spre gard.

* * *

A venit întins la mine:

— Tu ești? Iți place potcovăria?

I-am răspuns, ca totdeauna:

— Nu. Mie nu-mi place nimic.

— Atunci, piei din ograda mea...

A descuiat portiţa şi a încuiat-o în urmă-mi.

Intâi m'am gândit să dau foc la casă. In grădină mai licărea jar: făcuse mama leşie peste zi.

Mi-am adus aminte de mama: ar rămâne pe drumuri...

In mijlocul uliţii m'am pălit de-o piatră. Trântit în colb, cu piciorul la gură, îmi sugeam sângele. Mă ustura degetul.

Sculându-mă, am ridicat piatra şi am zvârlit-o la noi în fereastra din spre drum.

In noaptea aceea am apucat drumul târgului.

PARTEA II

MOARTEA TATĂLUI MEU

I

După ani şi ani m'am întors iar în sat la noi. Mi-am coborit sumanul din podul casei şi opincile din podul coteţului. Mi-am şters sapa de rugină şi-am pornit cu tata la câmp. In ziua aceea peste ţarini alerga vântul rece. Veneau grăbite negurile lui Octomvrie.

Ploua cu omăt, şi tata rezemat în sapă gemu:

— Ne apucă iarna...

Işi suflă în mâini încreţindu-şi obrazul, îşi smulse picioarele din hleiul ogorului şi săpă mai departe cuiburile de cartofi.

Eu şedeam pe vine şi strângeam în coşarcă, în urma lui, cartofii reci. Imi încălzeam din când în când degetele în gură sau la subţiori.

Sub car, învelită în ştergarul de buci, mama ne lăsase pâinea de orz cu usturoi.

Au cuprins-o durerile de şale şi cu pumnii la spate sub brâu, s'a dus în grabă mare spre sat, cu capul in pământ. In ţarina goală, în drum spre casă, mama părea o vietate de basm.

Frigul ud ne trecea prin bulendre. Din spre sat venea dangăt de clopot, rupt de vânt. Ziua aceea turbure se scurgea ca o leşie peste câmpul pustiu.

Vacile noastre rodeau haturile pe aproape. Din când în când întorceau boturile spre noi şi mugeau.

Tata îmi da de grijă:

— Vezi, măi, să n'apuce vreun cartof...

După ce umpleam coşarca cu două torţi îl chemam:

— Vină, că-i plină coşarca.

Tata lăsa sapa înfiptă în hlei şi amândoi răsturnam cartofii în coşul carului.

Cunoştea multe semne de-ale văzduhului. Prin negură, ochiul lui ciobănesc bănui amiaza. Mă chemă:

— Haidem, măi, să mâncăm.

Desfăcu în dosul carului ştergarul, rupse în patru pâinea de orz, deslegă sarea şi-şi făcu cruce spre neguri. Apoi începu să molfăie pâinea cu usturoi, în genuchi, cu sumanul în cap. După ce sfârşi pâinea, adună de pe ştergar firimiturile şi cu palma căuş şi le aruncă în gură. Se ridică, făcu iarăşi cruce, şoptind în mustaţă:

— Mulţămim, Doamne...

Eu nu-mi făceam cruce. Tata se mânia pentru asta şi mă ghiontea:

— Căpcânule... Mai rău ca vitele...

Imi dârdâiau dinţii de frig. Imi venea să-mi duc picioarele la gură, sau să mi le bag în sân.

Tata se uita spre păduri. Nouri mari se îngrămădeau peste măguri.

O vacă cu botul la cer rodea un cartof găsit pe ogor.

Tata aruncă sumanul şi fugi la dânsa:

— Se 'nneacă, haramul... Vină repede 'ncoace...

A pus funia în coarnele vacii şi-a legat-o de car. Işi suflecă mâna până la umăr şi i-o băgă în gură. Vaca se zmucea gemând.

— Ţine-o de coarne, răcni tata. S'a înnecat...

Cartoful, prea mare, i se oprise în gât. După multe gemete şi zmucituri vaca noastră căzu cu ochii înroşiţi, cu bale lungi la gură. Tata îşi izbi cu pumnii în frunte, îşi zvârli cuşma sub car şi sudui de cer şi Preacurată. Apoi răcni:

— Ce mă fac, Dumnezeule?

Luă un resteu dela jug şi i-l băgă în gură, să-i împingă cartoful pe gât. Cealaltă vacă se apropie de car şi se uita la noi cu urechile speriate.

— Gata. S'a sfârşit, gemu tata. Piere...

S'a chinuit până s'au arătat semnele întunerecului. După aceea mi-a spus:

— Deşartă carul...

Vaca prăvălită pe o parte, cu un corn înfipt în pământ, cu un ochiu mare, înroşit, la cer, zbătea din picioare rar şi-i tremura trupul din ce în ce mai încet.

După ce am deşertat carul, tata îngenuchiat lângă vacă îşi scoase mâna plină de bale din gura ei şi strigă:

— Dă-mi cuţitul...

Cuţitul meu era scurt şi tăia ca briciul. Tata îl apucă între degete, îşi cercetă cumpăna mâinii şi izbi în pieptul vacii. Ţâşni o şuviţă de sânge drept în obrazul tatii.

Apoi mă trimise acasă să dau de ştire mamei. Alergam peste mirişti şi înaintea mea alergau umbre vinete: venea noaptea din toate hotarele lumii...

Mama gemea în aşternut pe prispă. La vestea mea, sări în picioare. Işi zmulgea părul fugind spre poartă şi blestema:

— Vai de omul sărac...

A fugit peste ogoarele întunecate până la ogorul nostru. Tata plângea cu fruntea rezemată de pântecele mare al vitei moarte. Mamei, îi curgea sânge din tălpile picioarelor. Pe

mine m'au trimes iar în sat să chem în ajutor oamenii şi să împrumut o vacă dela vecini.

Oamenii au scuturat din umeri:

— Plouă şi-i noapte. Cum să merg în câmp pe vremea asta?

Şi nimeni n'a vrut să-mi împrumute o vită. Căci, spuneau vecinii, cum să-ţi dau vita? E noapte şi poate călca în vreo groapă. Să facă tat-tu ce ştie...

Apoi iarăşi pe drumul câmpului, fugeam ca o sălbăticiune speriată de întunerec.

* * *

Râul venea mare, vântul zbuciuma arinii din luncă. Tata m'a trimes să strig la râu, să mă audă Alecu dela stâna de pe malul celălalt. Acolo se vedeau la sclipetul jarului umbre de câini şi picioarele unui om plimbându-se în jurul focului.

Cu mâna la gură am strigat:

— Măăăi, Alecu, măăăi...

Strigătul meu fu sfâşiat de larmele vântului. Intr'un târziu pe malul celălalt un câine urlă prelung. Apoi glasul lui Alecu se auzi rupt de vânt:

— Cine mă cheamă?...

Şi iarăşi alergau numai vânturile. La stână zarea de foc se stinse. La spatele meu alergau tufăriile negre. Pe malul celălalt zbucni foc de puşcă într'o pată verde.

— Cine mă strigă acolo? întrebă iar glasul lui Alecu.

Buciumul unei stâni începu să auie prelung.

— Alecule, treci de partea astalaltă... am strigat eu.

Mi-a cunoscut glasul şi a trecut râul. M'a suduit întâi şi m'a întrebat:

— De ce m'ai strigat?

I-am istorisit nenorocirea de pe ogorul nostru şi m'a apucat de mână:

— Haidem, repede, acolo...

Păşeam în urma lui şi-i prindeam din vânt frânturile glasului:

— Credeam că mă strigă necuratul. Când îi vânt mare... Totdeauna... Ducă-se pe pustii...

Mergând aşa, Alecu s'a prăpădit printre tufe. Totuşi vedeam înaintea mea o umbră.

Deodată a izbucnit în întunecimi o limbă de foc. Am luat-o într'acolo. Ai noştri tăceau îngenuchiaţi cu mâinile întinse spre para focului. Vaca moartă părea o dihanie vânată. Mama sta chircită pe proţapul carului.

Când am apărut la limbile focului, tata stupi spre mine, sculându-se:

— Ptiu... Ucigă-te crucea... Credeam că-i Necuratul...

M'am culcat în lut la picioarele mamei. Mâinile ei îmi căutară obrazul.

Spre răsărit de ziuă Alecu s'a întors la stână şi a venit cu ciobanii vărăticeni. Urcară cu parii vaca moartă în car, cu picioarele în sus.

Cu toţii am împins până acasă. Tata şi-a pus gâtul în jug şi a tras carul alături de vita stingheră.

Cartofii au rămas pe câmp. Un om din alt sat, trecând în amurgit turbure pe acolo, i-a încărcat în căruţa lui şi i-a dus acasă la dânsul.

Ogorul a rămas nesăpat.

Vitorniţa a venit la noi peste câteva zile şi în casă era umed şi frig.

Tata gemea pe cuptor cu genuchiul stâng săgetat. Auzea în ciolanul piciorului ca o ţiuitură.

S'a zvârcolit cu gura strânsă, a dărâmat cărămizile sobei.

Mama şi-a pus broboada neagră în dimineaţa aceea de iarnă şi a trântit uşa pierzându-se în viscole:

— Nu mai pot sta... Mă duc încotro m'or duce ochii...

Pe la aprinsul lămpilor s'a întors albă ca varul, cu picioarele degerate în papucii rupţi.

Tata blestema pe cuptor:

— De m'ar lua odată dracul...

Apoi tăcea şi clătina din cap vreme de câteva ceasuri, pe marginea cuptorului.

Simţea cum vine moartea, în ungherele casei, între bulendre şi coji de cartofi mucegăite. Vorbea singur:

— Dacă m'aş duce pe zece, douăzeci de ani. Chiar pe o sută... Să ştiu că viu înapoi. Aşa... Toarnă peste tine trei care de pământ...

II

Alecu dormea într'un colţ pe laiţă. Sfârşise oieritul de aproape o lună. Mama torcea lână lângă sobă. Tata clătina din cap pe marginea cuptorului. De câteva zile nu vorbise de loc.

Mama îl ruga în răstimpuri:

— Ioane, scoate măcar o vorbă...

Tata clătina din cap şi se uita la dânsa cu ochii turburi, în lumina cât sâmburele a lămpii. Afară alergau răcnind zăpezile.

Aproape de miezul nopţii tata încercă să se dea jos de pe cuptor. Recăzu şi-i spuse mamei care înlemni cu fusul în mână:

— Noaptea asta... îndată... Vine Mandache din ţintirim...

In horn ţiui viscolul. Alecu sări de pe laiţă. Lampa se stinse şi cineva clămpăni la uşa de afară.

— Vine Mandache... gemu tata căzând de pe marginea cuptorului.

Mama încercă să aprindă lampa. Tata şopti din ungherul unde zăcea:

— Nu aprinde...

Pe întunerec, mama cu Alecu l-au ridicat înapoi pe cuptor şi s'au culcat pe întunerec.

Dimineaţa uşa dela tindă era deschisă larg.

* * *

A doua zi mama a adus din pod făină de grâu şi făcu colaci. Chemă copiii săraci de pe uliţa noastră şi le dădu pomană de sufletul lui Mandache.

Tata de pe marginea cuptorului râdea la dânşii, dând din cap:

— Mâncaţi, măi, că pe-al meu îl mănâncă rădăcinile...

Pe la amiază ceru opincile. Işi trase bernevecii, se încălţă şi sprijinit de umărul mamei coborî de pe cuptor. Ceru cârja şi sprijinindu-se se aşeză pe laiţă. Il strigă pe Alecu de afară:

— Să-mi aduci un lemn de stejar de doi metri. Fierăstrăul şi barda.

Până în seară ciopli lemnul, strâmbând faţa la fiece lovitură de bardă; îl tăie cu fierăstrăul ajutat de Alecu şi făcu o cruce mare, groasă.

Cu o sârmă înroşită în foc săpă pe cruce numele lui Mandache; iar mai jos numele lui.

După ce sfârşi lucrul, hotărî:

— Mâine, o ducem la ţintirim...

— Cum o s'o ducem? se miră mama. Pe drum sunt lunecuşuri şi ţintirimu-i tocmai pe deal...

Tata se cuibări pe cuptor şi-i răspunse:

— De aceea vine Mandache acasă. I-aţi făcut cruce numai dintr'o ţandără şi-a smuls-o vântul...

* * *

Spun oamenii de pe la noi că dacă citeşti Psaltirea cu glas tare dela o scoarţă la alta, flămând, ţi se vindecă boalele şi-ţi fuge necazul din casă.

Tata a trimes-o pe mama să împrumute dela popa Psaltirea şi cum se întunecă îşi puse lampa într'un cui deasupra capului. Făcu spre noi semn cu degetul:

— Pssst...

Şi începu să citească cu glas plângător, tărăgănat. Alecu zâmbi spre mama la primele rânduri ale cântecelor împărăteşti.

Apoi se coborî în casa noastră o tăcere de biserică, mama aprinse într'un hârb tămâie şi înlemni pe laiţă cu ochii la tata. Alecu adormi cu faţa luminată, cu mâna sub cap, cu un picior pe pământ, cu celălalt pe laiţă. Se spune că vine Diavolul să oprească citirea Psalmilor. Pe la miezul nopţii glasul tatii scăzu. Işi făcu cruce de câteva ori şi reîncepu tânguirile şi laudele Impăratului.

Cântau cocoşii de ziuă şi mama, care adormise pe laiţă cu gura căscată, sări în picioare. Glasul tatii încetase de mult. Lampa fumega, iar el dormea cu faţa pe cartea cu psalmi. In vârful picioarelor, mama se uită pe cuptor la Psaltire.

Văzu scoarţa din urmă cu Arhanghelul roşu. Stinse lampa, îşi trecu uşor mâna peste capul tatii şi aprinse focul.

(Mama nu ştia carte. Pe vremea învăţăturii ei părinţii o ascundeau după uşă. Blestemau oamenii îmbrăcaţi ca la târg şi spuneau în urma lor:

— Anticrişti... Aiştia-s Anticriştii...

Haina neagră a domnilor aducea nenoroc. Cărţile erau scoase din teascurile necuratului. Numai Biblia era purtătoare de bine şi Ceaslovul pe care bunicul îl purta în desagă).

Tata sări speriat, îngână vorbe fără şir şi îl strigă pe Alecu:

— Trezeşte-te... S'apropie mântuirea...

Recăzu cu faţa pe Psaltire şi umerii i se zguduiau de plâns. Abia se auzeau vorbele lui înnecate în gât:

— Milueşte-mă, Dumnezeule, după mare mila Ta...

Afară încetaseră vânturile. In ogradă se înălţau cetăţi de omăt.

Pe poartă cânta cocoşul.

III

— Am visat că a venit la mine Ingerul. Mi-a spus: « Tu vei rezidi Sionul, Ioane. Iată, îţi tămăduiesc piciorul. Pune-l în pământ. Vino după mine... ». Şi-mi arătă o câmpie mare de grâu: « Uite toate sunt ale tale... Lasă-ţi muierea şi casa. Ce-ţi trebuie ţie necazurile pământului? ». Eu m'am dus pe urma Ingerului şi-am început a pipăi spicele grâului: « Ale mele sunt? ». « Ale tale... îmi răspunse Ingerul. Tu n'ai avut niciodată grâu deajuns... ».

Aşa ne povestea tata visul lui şi-i curgeau de pe faţă picături de sudoare.

— Da. Am visat că mi s'a tămăduit piciorul...

Noi i-am spus:

— Incearcă, tată. Coboară-te...

Tata slobozi piciorul bolnav. Când atinse pământul cu degetul cel mare își retrase piciorul ca și cum ar fi încercat o apă prea fierbinte.

— Nu pot. Vai... Cum mă săgetează...

Se cuibări la loc, luă Psaltirea și i-o întinse mamei:

— Du-i-o popii înapoi...

Mama se întoarse dela popa cu altă carte.

— Uite, Ioane, îți trimite popa cartea asta...

Tata îi făcu semn că nu-i trebuie și se întoarse cu fața la perete.

* * *

Dormi horăind câteva ceasuri. Strigă prin somn și se întoarse cu fața spre noi parcă atunci ne-ar fi văzut pentru prima dată. Incepu:

— M'am întâlnit cu Mandache. La un răscruci ședea cu mâna întinsă și mi-a cerut pomană.

Mama îi arătă cartea popii:

— Ioane, asta-i Sfânta Scriptură. De ce nu citești într'însa?

Tata își duse mâna la frunte și căscă gura:

— Cât am să stau priponit de piciorul meu? Cât?... Coborîți-mă jos...

Lovi cu piciorul cel sănătos în sobă. O cărămidă căzu despicată în horn și casa se umplu de fum.

— Toate se strică. Toate... a spus tata.

Apoi:

— Deschide-ţi uşile larg, să iasă fumul...

De afară năvăli frigul cu mii de cuţite. Tata se acoperi cu ţolul.

* * *

Şi-a încălţat opincile, a îmbrăcat cojocul şi sprijinit în cârjă a ieşit în ogradă. Alecu rânea gunoiul şi tata strigă la dânsul:

— Lasă furca şi vino încoace. De ce nu dai mâncare la vacă?

Alecu se opri dinaintea lui cu furca în mână:

— Am hrănit-o, tată.

— Golanule, de ce rage vaca?

Vrând să-l lovească a ridicat cârja în care se sprijinea şi a căzut pe o coastă în balta din mijlocul ogrăzii. Alecu vru să-l ridice. Tata scrâşni din toate măselele:

— Lasă-mă. N'am înţepenit încă...

Se ridică singur, târîndu-se cu mâinile prin glod. Nişte oameni se uitau peste poartă, râzând.

— Păziţi-vă drumul, tâlharilor, sudui tata potrivindu-şi cârja în pământ.

Era ud şi mama l-a strigat în casă. El se prefăcu că n'a auzit-o şi a intrat în şură. M'a găsit acolo pe sanie citind Biblia. Citeam parabola Fiului-risipitor. Tata se opri dinaintea mea, cu cuşma pe ochi:

— Dihanie... Ce pierzi vremea aici?

— Citesc Evanghelia, tată.

Tata sudui şi se lovi repede cu pumnul peste gură:

— Doamne, iartă-mă...

Apoi către mine:

— Fugi de-aici, păcătosule...

In ogradă Alecu şedea rezemat în furca cea de fier. Imi făcu semn să intrăm amândoi în grajd. După ce s'a uitat în toate părţile, mi-a spus:

— Să ştii că tata se preface. Nu-i bolnav. Nu-l vezi cât mănâncă? Mai mult decât toţi...

Imi era şi mie ciudă, pentrucă de când căzuse la pat mânca mâncarea cea mai bună. Mânca, văietându-se. M'am uitat pieziş în ochii lui Alecu:

— Nu. Nu-i bolnav, i-am răspuns. Se preface...

Alecu aruncă furca şi ieşi pe poartă. Tata l-a strigat din şură:

— Incotro, bre?

— Treaba mea... i-a răspuns Alecu.

* * *

Mama i-a întins strachina de mâncare pe cuptor. Tata o mirosi şi căută sfadă:

— Nu-i bună mâncarea. Strici, de geaba, apa şi focul...

— Dacă nu-ţi place, culcă-te flămând, i-a răspuns mama.

Tata oftă spart şi blestemă:

— Mânca-v'ar pe toţi, viermii...

Şi vorbi, singur, clătinând din cap.

— Eu am să vă las repede... Scăpaţi de mine... Singuri, o să fiţi de râs...

Apoi, după o pauză:

— Nataliţă, iartă-mă şi tu... Nu te potrivi. Mi-i frică de moarte. Adă-mi repede mâncarea...

Mama plângea sunând blidele în vatră. In tindă se auziră paşii lui Alecu. Era aproape miezul nopţii.

Până la ziuă a gemut văietându-se. Eu dormeam pe laiță lângă Alecu. De câte ori se văieta, Alecu mă ghiontea șoptindu-mi în ureche:

— Auzi... auzi...

O singură dată i-am răspuns:

— Aud. Prefăcutul...

Tata a auzit și a spus în întunerec:

— Așa să ai tu noroc, cum mă prefac eu...

IV

In dimineața albă de Crăciun, îmbrăcat în cămașă de in, ceru Biblia, vorbind singur:

— Intr'o zi ca asta m'a făcut pe mine mama...

Incepu să citească despre Steaua Magilor...: « și iată că steaua pe care o văzuseră la răsărit, mergea înaintea lor, până ce-a venit și s'a oprit deasupra staulului... », gângăvea glasul tatii și Alecu îmi făcu semn cu ochiul.

După amiază se îmbrăcă și ieși în ogradă, cu piciorul îndoit, sprijinit în cârjă. Apoi a ieșit în drum. Noi ne uitam pe fereastră în urma lui.

In casă parcă s'a făcut mai multă lumină, ograda ni s'a părut mai frumoasă, după ce-a dispărut tata, șchiopătând, după colțul șurii.

Oamenii de pe drum se opreau și se uitau lung în urma lui:

— Cât îi de slab Ion al Tomei...

* * *

Se necăja așa, și ne încurca la treabă. Noi îl suduiam în gând:

— De l-am pune pe jăratec, să vezi cum ar fugi... Ar lăsa cârja, dracului...

Mama ne-a auzit odată și ne-a spus cuprinsă de grijă:

— Dați-vă seama... Cade păcatul pe voi...

V

Ședea noaptea până în geana zilei cu coatele pe fereastră. Pe întunerec, îi bănuiam capul zborșit, cu bărbia pusă pe mâini. Sta de vorbă cu cineva din întunerecul de afară.

Câteodată venea lângă laiță și cu mâna fierbinte ne căuta obrajii. Odată m'a apucat de păr și mi-a șoptit încet:

— Scoală-te. Tu-mi ești mai drag. Vină să-ți arăt...

Imi strângea mâna în mâna lui asudată de călduri.

Am sărit din așternut și am vrut să țip. Tata mi-a apăsat mâna pe gură:

— Păcătosule... Taci. Vino să vezi cum merg pomii...

Cu ochii zgâiți la fereastră mă uitam la cele două rânduri de pruni. Umbrele lor ca ghiarele, negre, se clătinau pe omătul din grădină. Luna ardea, undeva, peste case.

— Uite-i cum vin spre fereastră... De nu s'ar îngrămădi toți deodată... Tu nu-i auzi? Păcătosule. Nu toți păcătoșii pot vedea asta...

Plânsul meu a răsunat în întunerecul casei ca un miorlăit.

— Tată... Dă-mi pace...

Frigul de sub laiță mă pișca de picioare. M'am zmucit și în așternut l-am cuprins pe Alecu cu amândouă mâinile.

Mama s'a dat jos din pat și-a aprins lampa. Tata, cu capul zborșit, se uita în grădină. S'a întors și a făcut semn cu mâna:

— Stinge lampa. Se sperie...

Şi iar se uita afară cu mâna la gură. Apoi:

— S'au oprit... Păcătoşilor... Voi nu pricepeţi semnele...

Mama îşi ştergea ochii de plâns:

— Ioane... Ioane...

— Plângi, strănepoată a Sarei, îi spunea tata, ţinându-se de scaune şi de horn în mersul lui spre pat. Şi-o privea din mers cu ochii stufoşi de sub cuşma ţuguiată pe care n'o scotea niciodată din cap.

Alte nopţi citea cu glas tare Apocalipsul. Umbrele fiarelor din vedenia Sfântului Ioan se desprindeau din cuvinte şi apăreau pe pereţi. Eu îmi acopeream capul cu ţolul. Strângeam pleoapele şi vedeniile Apocalipsului apăreau undeva în mine. Mi-era frică şi mă strângeam lângă Alecu care sforăia liniştit în somnul al doilea din spre ziuă.

Tata întrerupea din când în când cititul, îşi sprijinea cotul pe carte şi rostea tare:

— Ce va fi atunci...

VI

Mama a ascuns Biblia ca să nu mai ardă lampa toată noaptea. Şi în afară de asta, avea pe la ochi dungi albăstrii de nesomn.

Tata în cele dintâi nopţi a dormit liniştit. Nu mai vorbea prin somn, nu se mai văita, apucându-şi genuchiul săgetat de moarte. Odată, trecuse de mult miezul nopţii, a trezit-o pe mama, ghiontind-o cu piciorul cel sănătos.

— Nataliţă, aş bea o ţigară...

— Omul lui Dumnezeu, i-a răspuns mama, de unde să-ţi aduc tutun în ceasul acesta de noapte?

— Du-te împrumută de undeva... De nu... Vai. Va fi rău de voi... Şi râse fioros. Noi ascultam holbaţi în întunerec.

Mama s'a sculat şi a ieşit afară. I-am auzit glasul la gard:

— Bade Tuhai...

A sculat vecinul şi i-a adus tatii tutun de-o ţigară, în mână. Tata a sucit-o în hârtie groasă şi a fumat-o până la buze. Din noaptea aceea s'a dat iar pe fumat. Se lăsase odată, datorită mamei care i-a pus în tutun păr pisat de capră.

In altă noapte a cerut rachiu. Mama a luat dintr'o legăturică bani şi s'a dus prin troiene să scoale crâşmarul.

Acum tata fuma şi bea mai mult ca înainte de boală. Mama îi spunea câteodată:

— Ioane, astea-s lucrurile dracului. Eşti bătrân şi bolnav...

— Femeie, răspundea el. Am citit Psaltirea şi nu mi-a ajutat nimic. Fleacuri...

Eu, aproape fără să vreau, am spus:

— Citeşte parabola bobului de muştar. Pomul umbros care umbreşte pământul, odihneşte păsările. Credinţa care mişcă munţii...

Alecu îmi luă din gură cuvântul:

— Crede şi te vei mântui... Statornicie... Isus umblând pe valuri... Invierea lui Lazăr... Cum să te mântui, dacă nu crezi? Numai cititul n'ajută...

— Rătăciţilor... Căpcânilor... scrâşni tata zvârlind în noi ulciorul cu apă fierbinte de pe sobă; de unde ştiţi voi? Cum învăţaţi voi, mucoşilor, pe un om bătrân ca mine, care a colindat lumea asta întreagă? Unde-aţi fost voi mai departe decât până la târg? Vă faceţi mai cuminţi decât popa...

— Popa... râse Alecu ștergându-și apa de pe cap; ne spune să postim trei sferturi de an. De ce nu ne spune să citim Biblia cum spune acolo: « cercetați Scripturile?... ».

— Du-te, fugi și râneşte bălegarul grajdului, ereticule, răcni tata cerând mamei un lemn de lângă vatră cu care să-l lovească. Piei din ochii mai, Satană...

Alecu ieșind îmi făcu semn să-l urmez. In grajd a scos din sân o biblie mică învelită într'o batistă de in cusută cu flori și mi-o arătă:

— Tu n'ai fost niciodată *acolo*... Peste câteva zile vine Proorocul să țină predica. Să nu spui nimănui. Am să te iau *acolo*. Ne rugăm cu lacrimi. Nu ca la biserica lor... De trei săptămâni merg *acolo*...

— Unde? l-am întrebat eu înlemnit cu biblia in mână.

— In pădure. In mijlocul pădurii. In bordeiul de lut. Acolo se adună Frații Domnului... Adevărații creștini...

Băgasem de seamă că de câtva timp Alecu zâmbește mai des și vorbeşte mai blând. Nu mai suduia de cruce și Dumnezeu și gura lui, când horăia noaptea, nu mai mirosea a tutun.

Mi-a spus apoi punându-și biblia în sân:

— Imi pare rău că l-am mâniat pe tata... I-aș cere iertare... El nu înțelege. E cu inima înăsprită...

In casă a căzut în genuchi lângă sobă și i-a cuprins picioarele. Tata a răcnit, plecându-se să-l lovească:

— Vaaai... Mă ucizi... Vrei să-mi rupi și piciorul celălalt...

Alecu șoptea:

— Iartă-mă... Te-am mâniat... Iartă-mă...

Apoi fugi afară.

— A înnebunit... A înnebunit... se văieta tata cercetându-şi picioarele.

Mama înlemnise cu o strachină în mână.

Pe mine mă cutremura plânsul...

* * *

Noaptea următoare îmi apăru în vis Diavolul de pe icoana din biserică. S'a desprins din flăcările roşii, cu ochii albi, cu aripile negre, repezind spre pieptul meu furca.

Imi arătă convoiurile condamnaţilor la muncă veşnică, în drum spre cuptoarele Iadului.

— Uite, colo... Vezi...

Intre un negustor cu balanţa legată de gât şi un călugăr cu sticla de rachiu în buzunar, mergea tata ţinându-se în cârjă. Din când în când îşi ridica ochii spre înalturi acolo unde se desparte drumul Iadului de cel al Raiului. Se ruga:

— Doamne... Am pătimit prea mult. In minele Americii şi la coarnele plugului. Cu ce te-am supărat, Doamne-Dumnezeule?...

Diavolul care-l mâna din urmă cu biciul de foc îl lovi peste spate şi-l repezi. Tata căzu în genunchi. Şi convoiurile veneau mereu, călcându-l în picioare. Au trecut peste dânsul condamnaţii vreme de o zi şi în cele din urmă a rămas singur pe drumul de zgură.

Diavolul care mă ţinea de mână sări înapoi pe icoană, alergând spre porţile Iadului.

Din înălţimi cobora spre tata un înger care semăna cu mama, aşa cum am văzut-o cândva pe o poză din tinereţile ei.

...Mă zgâlţâia cineva şi am deschis ochii. Mama, în cămaşă albă, mă întrebă încet:

— De ce plângi prin somn?...

VII

Intr'o duminecă mă porneam la biserică. Alecu, din prag, m'a apucat de mână:

— N'o să te mai duci de multe ori la biserica lor...

Din papucii rupţi mi se vedeau obielele de lână roşie. Sumanul, care-l purtase tata şi Alecu, era cârpit pe la poale şi cu găuri în coate.

Se tămâiau frunţile plecate când am intrat pe uşă. O femeie a şoptit în urma mea, deajuns de tare:

— Uite cât îi de rupt...

Iar alta:

— Ii ies obielele din papuci...

Mi s'a urcat sângele în obraji şi m'am întors din mijlocul bisericii. Din prag, m'am mai uitat odată la icoana Maicii Domnului şi la izgonirea din Rai.

— Afurisit... Să fiu afurisit dacă oi mai veni. Să mi se usuce mâinile şi picioarele...

* * *

Am intrat în casă plângând şi l-am apucat pe Alecu de mână:

— Du-mă, cu tine, *acolo*...

Pe drum zâmbea îndurerat de povestirea mea. La urmă mi-a spus:

— Aşa sunt ei toţi... Se duc să-şi arate vestmintele. Fariseii...

* * *

Cărarea trecea printre două dealuri. In faţa noastră pădurea părea o cetate neagră cu acoperişuri de argint.

Alecu îmi arătă urmele:

— Uite, cât de mulţi s'au dus acolo...

Printre urmele de papuci şi opinci se vedeau în omăt urmele unor picioare desculţe.

— Proorocul... Urmele proorocului... mi le arătă Alecu oprindu-se şi privindu-le; uite, degetele picioarelor... uite călcâiul... Lăudat fie Domnul...

In inima pădurii între văgăuni, am alunecat pe povârnişuri până la bordei. Urmele se sfârşeau la uşa închisă. Alecu bătu şi un om în mintean alb ca varul ne deschise.

— Lăudat fie Domnul... salută Alecu.

— In vecii-vecilor... răspunse omul în mintean alb închizând uşa cu zăvorul.

Lampa ardea atârnată în mijlocul încăperii. O masă aşternută cu alb. O biblie deschisă.

Credincioşii căzuţi cu feţele la pământ. Câte un glas mai tare striga « Doamne, eu păcătosul... » şi se stingea iar în şopot. Din ochii lor, pe obrajii lor, curgeau lacrimi şi sudoare pe pământul bordeiului. Mirosea a busuioc uscat şi a piele de oaie dubită. Pe pereţii vineţi lunecau picuri de apă.

Alecu îngenuche la uşă şoptind: « Doamne-Dumnezeule... ». Şopotul lui se amestecă cu celelalte şopote care parcă spuneau pământului ceva grav şi grabnic.

Cel dintâi se ridică Proorocul. L-am cunoscut după pletele lungi şi după faţa care semăna cu a lui Iisus. Ceilalţi se ridicară pe rând, mai şoptind resturi de rugăciuni.

Işi ştergeau cu mânecile sumanelor obrajii şi ochii. Proorocul vorbi despre chinurile celor dintâi martiri şi asemănă adunarea din pădure cu adunările celor dintâi creştini.

In ochii lui ardea o flacără ciudată care-mi prinse privirea ca într'o plasă minunată.

— Pe noi ne fugăresc, spunea el, pentrucă noi spunem adevărul. Iisus a fost stupit pe obrajii amândoi. De ce să ne temem de hula altora? De ce să ne furişăm ca şerpii, ca fiarele?...

Urcarăm apoi povârnişurile. Pe cărarea dintre dealuri Proorocul mergea desculţ prin omăt, înaintea tuturora. Erau vreo zece-doisprezece bărbaţi.

In urmă pădurea părea o cetate neagră cu turnuri de argint.

Cărarea trecea printre muşuroaie ieşite de sub omăt ca nişte cuşme negre. Proorocul ridică braţul:

— Vă binecuvântez, vietăţi în întunerec...

Oamenii opriţi în cărare începură un cântec. Cerul albastru părea o boltă a unei biserici fără hotare.

Proorocul luă un bulgăre de omăt şi-l duse la buze:

— Domnul-Dumnezeu ne-a aşternut calea cu argint. Nici cel mai meşter dintre argintari n'a văzut argint mai curat...

* * *

Cei care ne-au văzut coborînd dealurile ne aşteptau la marginea satului. Bărbaţi cu cojoace mitoase, femei îmbrobodite până la ochi. Proorocul îi binecuvânta. Câţiva râseră. Alţii îşi ridicară cuşmele în faţa omului care mergea desculţ prin omăt. In urma mea unul a spus încet:

— S'o fi uns pe tălpi cu untură de drac...

De pe la toate casele ieşea mulţimea de oameni. Vestea se răspândise repede:

— Vine Proorocul...

Răscrucile şi podurile erau pline de lume.

Proorocul se opri. Privi pe rând la credincioşii lui ca şi cum ar fi căutat pe cineva. Işi opri ochii pe Alecu:

— Frate, unde stai tu? Merg la tine.

Alecu merse alături de el. Incercă întâi să-i spună că nu s'ar putea... Ii vorbi despre tata bolnav. Proorocul zâmbi între plete:

— Ferice de tine că te-am ales...

Femeile şopteau:

— Se duce la Nataliţa...

Ograda noastră se umplu de lume. Copiii se suiră pe poartă şi pe garduri. Proorocul, pe prispă, ridică mâna...

...In clipa aceea ieşi afară tata ţinându-se în cârjă. Cu gura strâmbă răcni:

— Cine eşti dumeta? Ieşi afară din ograda mea...

Şi stupi pe picioarele desculţe ale Proorocului. Ţinându-se de blana uşii, îl lovi cu cârja peste mână. Omul desculţ întinse şi mâna cealaltă:

— Loveşte-mă şi peste asta, frate...

Copiii săriră de pe garduri la suduirile tatii. Oamenii ieşiră pe rând din ogradă murmurând cu ochii în pământ. In urma tuturora ieşi Proorocul rostind:

— Şi Domnul a fost izgonit, fugărit... Te iert, frate. Biserica voastră se va nărui...

Tata, cu cârja ridicată, răcnea la dânsul din prag:

— Prooroc mincinos. Ieşi... Du-te dracului...

Se târî până la şură unde Alecu cu capul în mâini plângea gemând:

— Doamne... Doamne... Doamne...

Tata îl lovi cu cârja peste cap și-l fugări pe poartă:

— Ticălosule. Ți-ai părăsit credința... Ieși din ograda mea...

* * *

Proorocul a fost prins și dus între baionete înapoi la casa de nebuni de unde fugise. Figura lui se șterse din amintiri și nimănui nu-i păru rău. Cum nu ne pare rău după o pată de soare de pe perete...

Alecu s'a dus de-acasă și veștile despre el spuneau că își bea tot câștigul brațelor, într'un târg îndepărtat.

VIII

Uneori se răstea la mama:

— Amuş îţi crap gura, muiere...

Asta se întâmpla la masă când se sfârşea mujdeiul, sau nu ajungea mămăliga. Mama trântea lingura și ieşea afară:

— Mănâncă tu...

Tata ștergea blidele şi-şi lingea degetele. Se scula dela masă și se închina la icoană:

— Mulţumim Ţie, Doamne, de pâine și de sare...

Slăbise tare. Mama il ridica în brațe și-l punea în coşul carului. Injuga vitele și se duceau amândoi la câmp.

Dela noi, când ii liniște multă, se aud clopotele cele mari dela Mănăstirea Sfântului din Suceava.

In asfinţit tata şedea singur la car şi asculta clopotele îndepărtate. Mama veni cu braţul de păpuşoi şi-l găsi plângând cu capul pe genuchi:

— Vai mie... Vai mie. Asta-i moartea zilelor mele...

Se uită cu ochii înroşiţi la mama:

— Du-mă la Sfântul...

Mama hotărî:

— Mâine dimineaţă.

In seara aceea a vorbit cu un căruţaş care mergea a doua zi la târg.

Ardea cerul la răsărit când strigă la poartă căruţaşul:

— Bade Ioane... Se face ziuă.

Mama l-a dus în braţe până în căruţă. Căruţaşul plesni calul şi căruţa porni durăind.

Dela marginea satului se văd depărtările. Tata ghionti căruţaşul arătându-i cu mâna spre răsărit:

— Gavril, uită-te: Parcă arde cerul...

Omul râse cu toată gura şi-şi îndemnă calul:

— Ghi... Lupule...

— Ce pricepi... Ce pricepi dumneata... repetă de câteva ori tata adormind în fânul din fundul căruţei.

Il trezi căruţaşul la poarta mănăstirii. Omul acesta avea râsul rău şi nu l-a ajutat să coboare din căruţă. Tata s'a târît cum a putut şi s'a sprijinit cu spatele de zidul clopotniţei, să-şi tragă sufletul. Picioarele nu-l puteau ţine şi alunecă încet lângă zid, văietându-se.

O doamnă cu văl negru îi aruncă la picioare un ban. Tata îl luă între degete şi i-l zvârli în urmă. Doamna intră în mănăstire. Asupra banului se aruncară trei copii desculţi. Tata se blestema izbindu-şi capul de zid.

In fața lui un cerșetor bătrân cerea cu mâna întinsă, rezimat de un castan:

— Miluiți-mă, creștini ai lui Dumnezeu...

Trecură alte doamne și aruncară câte un ban la picioarele tatii. Cerșetorul lăsă mâna în jos și veni la dânsul:

— Om bun, mie nu-mi dă nimeni...

— Ia-ți banii, omule, i-a răspuns tata. Eu am venit la Sfântu'. N'are cine mă ridica...

Cerșetorul adună banii din colb și tata se apucă de brațul lui:

— Ajută-mă...

Sprijinit de brațul cerșetorului, intră în ograda mănăstirii. O alee de tei duce până la ușă. Aici, tata se uită la barba albă a cerșetorului și-i spuse:

— Dumneata semeni cu Sfântul Nicolai...

Și intră în biserică.

* * *

Călugărul de o sută de ani i-a citit la căpătâiul Sfântului de ducă-se-pe-pustii; de slăbiciunea trupului și a sufletului. L-a lovit cu crucea de argint peste genuchiul bolnav și-a răsunat biserica din șapte bolți, când s'a văietat tata. A sărutat pe rând chinurile săpate în argint de pe racla muceniculuì. I-a curs sudoarea în boabe de pe frunte la picioarele călugărului. Apoi hârșiitul picioarelor lui și țăcănitul rar al cârjii lui ieșiră afară din biserică.

...L-a cuprins o mare desnădejde. Aștepta de două ceasuri la poarta mănăstirii și căruța nu mai venea să-l ia acasă. Căruțașul iubea rachiul și de bună seamă dormea cu capul pe masă în vreo crâșmă.

Băteau clopotele de vecernie şi căruţa nu mai venea. Tata porni în cârjă spre poarta târgului. Indoit de şale, cu cuşma ţuguiată, trecea printre grupuri de oameni care se dădeau la o parte privindu-l cu zâmbete strâmbe:

— Săracul om...

S'a oprit pe dealul târgului să se uite la îngrămădirea acoperişurilor peste care soarele în amurg îşi aprinsese focurile. La stânga, între brazi, un glas de fată cânta pe ruinele cetăţii.

Tata se aşeză sub stâlpul pe care o mână de lemn cu arătătorul întins arăta calea satului nostru: « Udeşti, 16 km». Se uită multă vreme la inscripţie. Işi propti capul în pumni şi se tângui:

— 16 kilometri... Ce mă fac, Doamne...

Izbi cu pumnul osos peste genuchiul bolnav:

— Cât ai să mă ţii priponit? Cât?...

Şi-şi încordă toate ciolanele. Se ţinu de stâlp şi se ridică în picioare. Prin ciolanul bolnav simţi ca o răsuflare caldă. Parcă o mână i-ar ţine cuprinse încheieturile genuchiului. Minunea se înfăptuise. Porni la drum uitând cârja sub stâlp. Arătătorul mâinii de lemn îi arătă calea când s'a uitat în urmă şoptind:

— Slavă... Slavă Ţie, Ioan-cel-Nou dela Suceava...

De bucurie vorbea cu pomii de pe marginea drumului:

— Mergeţi la târg, pletoşilor? Drum bun... Eu viu dela Sfântu'...

Innoptase deabinelea când l-a ajuns în mare fugă căruţa cu care venise. Omul, beat, cânta îndemnându-şi calul. Opri lângă tata:

— Dumneata, bade Ioane?...

— Mână înainte... i-a spus tata; eu viu pe jos. Cât mi-i de dor să umblu... De când n'am mai umblat...

Omul își reîncepu cântecul după ce bătu calul cu scândura pe care ședea. Căruța se îndepărtă cu roțile scăpărând.

* * *

Căruțașul strigă la noi la poartă:

— Cumătră, badea Ion vine în urmă, sănătos...

Și dădu bici calului.

Mama a intrat în grajd și-a plâns cuprinzând gâtul vacii. Cu broboada până pe ochi, cu furca cea de fier sub suman, ieși pe poartă și apucă drumul spre târg.

Aproape de miezul nopții a ajuns la podul dela jumătatea drumului. Tata se odihnea rezemat de apărătoarea podului. Ingâna, poate un cântec, poate o rugăciune.

In mijlocul drumului s'au îmbrățișat sărutându-se. Spre ziuă au ajuns acasă.

...Și dură bucuria tămăduirii cât durează odihna cioarei în par.

Culcat pe pat își mângâia genuchiul și auzi iar țiuitura.

Și reîncepură vaietele...

IX

Se sculă și ceru mamei un fuior de cânepă. Impleti funia lungă de doi metri. Ii încercă tăria. Ochi cuiul din grindă apoi o ascunse sub căpătâi.

Luă Biblia, o deschise și gângăvi câteva clipe. O închise și rămase cu ea pe genuchi.

Intră mama şi-l întrebă unde-i funia.

— Am zvârlit-o în foc, i-a răspuns. N'am răbdare la împletit.

Dar mama i-a bănuit gândul şi i-a spus:

— Ioane, ai muncit 65 de ani. Şi-ţi vinzi sufletul dracului tocmai acum.

Tata a stupit într'o parte:

— Eu mi-am trăit veacul. Am mai mers odată pe picioare... Mi-i deajuns. De ce nu mă seceră mai repede?

Mama a plâns în broboadă:

— Ioane, dă-mi funia... Nici n'or să te ducă pe la biserică, dacă faci asta. Să te îngroape ca pe un câine... Nu... Ioane...

— Sufletul mi-i singurul lucru pe care-s stăpân *eu*. Fac ce vreau. Chinuri mai mari nu pot fi nici *dincolo*. Fleacuri... Trei care de pământ deasupra...

Mama găsi funia. Tata i-o zmuci şi amândoi traseră de dânsa până ce mama o aruncă în flăcări. Funia, arzând, se încolăcea ca un şarpe vânăt.

X

Vorbea cu mama dându-i de grijă:

— Să mă căutaţi bine. Să nu mă îngropaţi viu. Se întâmplă la unii. Nu mai bate inima. Se trezesc în groapă şi se zvârcolesc în sicriu...

Pe unul l-au desgropat după şapte ani. L-au găsit întors cu faţa în jos. Pricepi tu?

Racla să fie de stejar. Să bată bine capacul. In pământ sunt broaşte râioase. Şerpi. Să nu intre...

Era târziu noaptea şi întins pe pat privea undeva departe. Mama cercă să-l liniştească:

— N'ai grijă, Ioane... N'ai grijă.

— Cum să n'am grijă? Nici soră, nici mamă nu-mi eşti...

— Ioane, cum vorbeşti tu aşa? Tocmai acum... Am trăit împreună patruzeci de ani...

— Străină... Tot străină mi-ai rămas... răspunse tata trăgându-şi ţolul peste cap.

In vecini cânta un cocoş.

XI

Horcăitul lui însemna apropierea sfârşitului. Arăta spre gât că se înnăbuşe. Ochii i se scufundau în fundul capului şi-i ieşeau umerii obrajilor. Ne făcea semne să ne apropiem şi ne spunea şoptit, la ureche:

— Mi-i frică... Văd întunerecul.

Cumnaţii şi ginerii veniţi după moştenire şedeau pe laiţă şi fumau. Fumul de tutun îl înneca şi făcea semne cu mâna. Mama se întoarse spre dânşii:

— Stinge-ţi ţigările...

Unul, trăgând un fum, i-a răspuns:

— Aşa moare mai repede...

Apoi povesti celorlalţi cum s'a chinuit tatăl lui şi numai fumul de ţigară l-a ajutat să moară.

Spre ziuă plecară pe la casele lor uitându-se din uşă spre patul tatii:

— Ii tare moşneagul. Nu mai moare...

Simţeam că-i aude şi m'am repezit la topor. Mama mă linişti:

— Las' că-i aude Dumnezeu...

Tata îşi întrerupse horcăitul şi se uită spre uşă.

Se făcea din ce în ce mai mic. Țolul pe genuchii lui îndoiți făcea pe pat un cort vânăt. Vream să-i cer iertare.

Ii spuneam:

— Tătuță... Iartă-mă.

El încercă de câteva ori să-mi răspundă. Nodul din gât îi întrerupea glasul. Se vede că și-a chemat în piept ultimele puteri și a horcăit, tare:

— Dumnezeu... să te ierte...

Lacrimile turburi îi scăldară obrazul, scurgându-i-se în gaura adâncă de sub gâtlej.

Umbra unui nour mare întunecă ograda și ferestrele. Picioarele tatii se lungiră spre sobă. Cortul vânăt căzu. Mama i-a pus în mână lumânarea aprinsă. Eu plângeam, cu fruntea rezemată de blana ușii.

Ginerii și cumnații intrară bontănind din picioare. Tata deschise ochii spre dânșii. Din gura lui am desprins o singură vorbă, ca aburul: «a...fa...ră...».

Lumânarea aprinsă căzu pe pat lângă dânsul. Brațele lui cuprinseră gâtul mamei. Afară lumina soarele. Un cumnat tușea în spatele celorlalți care ședeau în mijlocul casei cu căciulile în mâini.

Mama se întoarse spre dânșii:

— Fugiți la clopote...

Iunie-August 1938

